

Dokumentum

(134r)

Szabályszerű¹ szép szokása az a *t.*² *Academiának*,³ hogy elhúnyt⁴ tagjai felett, midőn hamvaik már kihűltek,⁵ midőn éltök folyama s működésök⁶ érdeme s értéke iránt az eszmék kitisztultak,⁷ és így oly távolságban, melyből egyedül⁸ képes a néző úgy⁹ a nagyobb mérvű épületek egyetemét, mint a festményekben az egyes alakok színét,¹⁰ arányait s művészei¹¹ öszhangzá<t>sát¹² s becsét felfogni, az¹³ ünnepélyes nagy-gyűlések¹⁴ valamelyikén emlékbeszédek tartassanak.

S ezt téve a¹⁵ *t.*¹⁶ *Academia*¹⁷ egy részről önmagát tiszteli meg a szerint, mit¹⁸ egykor Cícero a Cäsar dicséretére mondott, hogy ez *visz*állítván¹⁹ a Pompejus ledöntött szobrait, *azokban*²⁰ a magáéit állítá²¹ fel; más részről pedig szívemelő, nagy hatású²² látványt nyújt²³ a nemzetnek: mert a tudomány s irodalom hősei az őket így alkalommal dicsőítő,²⁴ a műveiket,²⁵ érzelmeiket²⁶ s érdemeiket hirdető szónok szavára kikelnek sírjaikból,²⁷ *me* *hog*²⁸ kor- s pályatársaik még egyszer kéjelegjenek, *épüljenek* arcz-²⁹ s jellemvonásaikon,³⁰ az ifjabb nemzedék pedig így példák szemléletéből meleget s ösztönt merítsen,³¹ s követésökre, s ha³² lehet, túlhaladásukra gyuladjon.³³

¹ Szabályszerű

² Tek.

³ Akademiának,

⁴ elhúnyt

⁵ kihűltek,

⁶ folyama, működésök

⁷ kitisztultak,

⁸ egyedül

⁹ úgy

¹⁰ színét,

¹¹ művészi

¹² öszhangzását

¹³ felfogni az

¹⁴ köz ülések

¹⁵ téve, a

¹⁶ Tek.

¹⁷ Akademia

¹⁸ szerint mit

¹⁹ felállítván

²⁰ ezekben

²¹ állítá

²² hatású

²³ nyújt

²⁴ dicsőítő,

²⁵ műveiket,

²⁶ érzelmeiket

²⁷ sírjaikból,

²⁸ miszerint

²⁹ kéjelegjenek arcz-

³⁰ jellemvonásaikon,

³¹ merítsen,

³² és, ha

³³ túlhaladásukra, gyuladjon.

{A tudomány s műveltség köre mérhetlen s³⁴ [nagysága] azon mesés lényhez hasonlítható³⁵ levén, mely a költő szerint

„Parva metu primo, mox sese attollit in auras;

Ingrediturque³⁶ solo, et caput inter nubila condit.”³⁷

az ily lélekidéző, psychagóg szónoklatokkal ünnepelt férfiak ama³⁸ elérhetlen magaslat felé törekvőknek <*bizta*> útmutatók³⁹, mértföld-kövek⁴⁰ s arra szolgálnak, miszerint⁴¹ nemzetünk ingadozhatlan⁴² bízzék⁴³ s higgyen [saját] jobb, szebb, dicsőbb jövőjében, – higgyen azon erős hittel, mely míg a vallás terén hegyeket *tesz [át] egy helyről a másikra*, <*>⁴⁴ nálunk csak minap nagyérdemű⁴⁵ elnökünk lelkesítő⁴⁶ szavára a hegyekről fát, *követ*

(órszó: s)

(134v)

s márványt⁴⁷ hozott át, hogy a már munkába vett nagyszerű⁴⁸ <*épületben*> [palotában] a nemzet bőkezűségének⁴⁹ hálaemléket, műveltségének csarnokot, tudósainak pantheont emeljen.

{Az emberi nemzet általában⁵⁰ hisz fajának halhatlan létében. Innen ered az eldődőknek az utódokról gondviselés⁵¹,⁵¹ kiolthatlan gondoskodás⁵²; innen a maradéknak az ősök iránti hálás s *tiszteletteljes* emlékezése⁵³; innen azon művek⁵⁴,⁵⁴ ama könyvek, *ama hagyományok*, melyek⁵⁵ által azok, kik néhány nap *múlva*⁵⁶ nem lesznek

³⁴ mérhetlen, s

³⁵ hasonlítható

³⁶ Ingre diturque

³⁷ Publius VERGILIUS Maro, *Aeneis*. IV. 173–177. (VERGILIUS *Összes Művei*, ford. LAKATOS István, Bp., Magyar Helikon, 1967, 132.)

„Extemplo Libyae magnas it Fama per urbes,

Fama, malum qua non aliud velocius ullum.

Mobilitate viget virisque adquirat eundo;

parva metu primo, mox sese attollit in auras.

ingrediturque solo et caput inter nubila condit.”

„Több sem kell Libyában a Hírnek! elindul azonnal,

Járja a Hír, ez a legsebesebb szörny-átok a várost:

Mert hisz az élteti épp, hogy fut, lábában a lelke,

S bár – míg fél – kicsi kezdetben, csak várj, nekilendül,

Úgy, hogy jóllehet itt lenn jár, felhőkben az arca.”

³⁸ amaz

³⁹ útmutatókúl,

⁴⁰ mértföld-kövekül

⁴¹ miként

⁴² ingadozhatlanul

⁴³ bízzék

⁴⁴ képes egy helyről a másikra áttenni,

⁴⁵ nagyérdemű

⁴⁶ lelkesítő

⁴⁷ fát, meszet, márványt

⁴⁸ nagyszerű

⁴⁹ bőkezűségének

⁵⁰ általában

⁵¹ gondviselés⁵¹,

⁵² gondoskodási vágya;

⁵³ hálás emlékezése;

⁵⁴ művek,

⁵⁵ könyvek, melyek

⁵⁶ múlva

többé, keresik, becsületnek tartják oktatni, buzdítani,⁵⁷ gyönyörködtetni azokat, kik a jövő századok *szaakadatlan* folytán⁵⁸ egykor lesznek; innen [ered] végre a *T*.⁵⁹ Akademiának⁶⁰ azon már érintett *bölcs* intézkedése,⁶¹ hogy időnkénti *nagy* gyűlésein⁶² ünnepélyes szónoklatokkal áldozzék elhunyt⁶³ tagjai emlékezetének, s ezekben letegye *sírhalmukra*⁶⁴ azon pálmaágat, melynél, minden egyszerűsége⁶⁵ mellett is, becsesb *<bo-vatovább>* [drágább] pályabért a *görög nemzet a küzdőhomokon* nem nyújthatott,⁶⁷ s mely [Horáczként] a győztes⁶⁸ híret⁶⁹ a halhatatlanok⁷⁰ dicsőségeig⁷¹ fokozta fel,

„quos palma nobilis

Terrarum dominos evehit ad deos.”⁷²

Egyébként is *ezen* rostrumról nyújtott⁷³ ama pálmaág, s a magasb *<[akkori]>* műveltségű⁷⁴ honi tudósok s íróknak,⁷⁵ akadémikusok⁷⁶ legyenek aztán vagy nem, mindinkább növekedő száma még felséges fejedelmeink történelmi dicsőségéhez is, lényegesen tartozik, úgymint kiknek kormányzását boldogítónak,⁷⁷ országglását dicsővé főleg azon férfiak fénycsoportja teszi, kik magasb tehetségök s hivatásuknál fogva a közszolgálat⁷⁸ minden nemében, az érdemgyűjtés minden irányában kitüntetvén magokat, fejeként saját hír- s nevékből készítik az ő számukra⁷⁹ a szobortalapot, saját babéraikkal fonják, saját bogláraikkal⁸⁰ ékesítik⁸¹ az ő koszorúikat,⁸² s azt eszközlik, hogy egy Perikles a szabad Athenében, egy Augustus a világhódító Rómában, egy

⁵⁷ buzdítani,

⁵⁸ századok folytán

⁵⁹ T.

⁶⁰ Akademiának

⁶¹ érintett intézkedése,

⁶² időnkénti köz ülésein

⁶³ elhunyt

⁶⁴ sírhalmukra

⁶⁵ egyszerűsége

⁶⁶ és

⁶⁷ hellen nép nem nyújthatott,

⁶⁸ győztes

⁶⁹ híret

⁷⁰ halhatatlanok

⁷¹ dicsőségeig

⁷² Quintus HORATIUS Flaccus, *Maecenas*hoz, Carm. I. 1. 3–6. (*HORATIUS Összes művei BEDE Anna fordításában*, Bp., Európa, 1989.)

„sunt quos curriculo pulverem Olympicum

collegisse iuvat metaque fervidis

evitata rotis palmaque nobilis

terrarum dominos evehit ad deos”

„Vannak, kiknek öröm, hogyha Olimpián

port ver gyors fogatuk, s tűzkerekű kocsin

kört futván a nemes pálma ragadja fel

öket földeken úr isteneik közé”

⁷³ nyújtott

⁷⁴ műveltségű

⁷⁵ íróknak,

⁷⁶ akadémikusok

⁷⁷ boldogítónak,

⁷⁸ köz szolgálat

⁷⁹ számokra

⁸⁰ bogláraikkal

⁸¹ ékesítik

⁸² koszorúikat,

Medici Leo a Vatikánban, míg⁸³ a hálatelt utókor által valóban dicsőeknek hirdettek, önmagok neveit üték a századokra, melyekben annyi <d> *jeles férfitól*⁸⁴ környezve éltek.}

A férfi, kiről szólni szándékozom, *székelyi*⁸⁵ idősb⁸⁶ Majláth György, egykori felejthetetlen országbíránk,⁸⁷ felséges apostoli királyunk belső titkos tanácsosa, sz. István király jeles vitézrendjének nagykeresztese, – <fe> nagy s fényes érdemeiről tanúskodó,⁸⁸ magas, *fenncsengő*,⁸⁹ habár a halál által már *üres hanggá* vált címek,⁹⁰ de melyek mind nem szülheték a neki szentelt mai emlékünnepet.⁹¹ Ennek egyedüli⁹² oka <, > az, hogy ő testületünknek kezdet óta <m> köztiszteletű⁹³ s munkás „Igazgató tagja”⁹⁴ volt.

Hogy ez alkalommal a szónoki tisztet [én] annyi érdemesb, ügyesebb s errel nálamnál hivatottabb férfiak közt [én] *gyengeségemnek egészen mást tanácsló öntudata mellett is* fel⁹⁵ mertem vállalni, szolgáljon *mentségemül*⁹⁶ az, hogy arra az ünnepelt nagy férfinak <[*]> *honszerte*⁹⁷ kedvelt s magasztalt *derék szülöttje* által és⁹⁸ pedig *sürgetve*⁹⁹ kérttem fel,¹⁰⁰ <r> irántai őszinte tiszteletemnél fogva [ekként] azon szorongatott helyzetbe esvén, hogy vagy a tiszteletlenség vádját vonjam magamra, ha bizalmas kérését mellőzöm, vagy *hiúnak*¹⁰¹ s önhittnek találtassam, ha azt elfogadom. Elfogadtam mégis, inkább akarván *túlbizakodónak*¹⁰² mint *hajthatlannak*¹⁰³ tekintetni, s ekként elmondhatván magamról Vegetiussal: „Miro more in parendo audax factus sum, dum metuo videri audacior, si negassem.”¹⁰⁴

(*örszó: De*)

(135r)

De ha saját *vakmerőség*[em]et¹⁰⁵ mentenem kell, kell a kérő bizalmát s tévedését is. Tudva volt s van előtte azon <fórró> *hó* szeretet, <isztelet> [csodálat]¹⁰⁶ s ragaszkodás, mely *lye*¹⁰⁷ *én*¹⁰⁸ <dic> dicső atyja [iránt,] s¹⁰⁹ azon <*> tisztelő jóság, figyelem s

⁸³ míg

⁸⁴ annyi dicső férfi által

⁸⁵ Székelyi

⁸⁶ idősb

⁸⁷ országbíránk,

⁸⁸ tanúskodó,

⁸⁹ fenncsengő,

⁹⁰ üressé vált, címek

⁹¹ emlékünnepelet.

⁹² egyedüli

⁹³ köz tiszteletű

⁹⁴ igazgató tagja

⁹⁵ közt fel

⁹⁶ mentségemül

⁹⁷ hon-szerte

⁹⁸ magasztalt fia s a tegnapelőtti szerencsés választás után ma már Akademiánk igazgató tanácsának tagja által is, és

⁹⁹ sürgetően

¹⁰⁰ .

¹⁰¹ hiúnak

¹⁰² túlbizakodónak

¹⁰³ akaratosnak

¹⁰⁴ Publius Flavius VEGETIUS Renuis, *Epitoma rei militaris* (A hadtudomány foglalatja). 2. 5–6.

¹⁰⁵ merészségemet

¹⁰⁶ azon szeretet, csodálat

¹⁰⁷ mely

¹⁰⁸ engem

barátságos érzés, melylyel *es*¹¹⁰ csekély személyem iránt évek óta viseltetett –¹¹¹ akkor is, midőn ő <a *feje*> magas állásánál fogva a fejedelem s a nemzet tanácsában, a hongyülés¹¹² s a <*ve*> igazságszolgáltatás élén hazánk sorsára lényeges befolyást gyakorolt,¹¹³ s én <*gem*> is a közpályán¹¹⁴ elfoglalt szerény <*> [polczomnál fogva,] hozzá¹¹⁵ közelebb¹¹⁶ <*hozott*> [álltam,] {azaz, miként a nagy költő mondja:

„Dum stabat regno incolumis regumque¹¹⁷ vigebat

Conciliis, et nos aliquod nomenque decusque Gessimus”;–¹¹⁸

s akkor is midőn¹¹⁹ ő a közbejött gyászos események *következtében*¹²⁰ félrevonulván,¹²¹ egy keresztény bölcs nyugalmával élte hátralevő¹²² napjait; magam pedig, Isten *ügy*¹²³ akarván, eredeti jelentéktelenségembe vissza s ezzel hozzá ismét közel estem. Ezek bírhaták¹²⁴ <*valószínűleg*> az igen tisztelt férfit¹²⁵ arra, hogy e mai szónoklatra <*épen*> engem kérjen fel, <*dicsőült atyja*> fiú¹²⁶ kegyelet<*ének*>¹²⁷ hihetőleg némi súlyt¹²⁸ helyezvén abba<*n*> is, hogy e díszes¹²⁹ tisztet épen az teljesítse,¹³⁰ ki egyéb, e tekintetben szükséges tulajdonok hiánya mellett is, *felejtetlen*¹³¹ atyja iránti tisztelet¹³² s szeretetben egyedül¹³³ csak neki enged.

Majláth György¹³⁴ 1786-*d*¹³⁵ aprílhó¹³⁶ 22-*én*¹³⁷ Zavaron {Pozson¹³⁸ megyében} született. Atyja, a törvénytudományáról, cátói komolyságáról s *ügy*¹³⁹ bírói¹⁴⁰ mint *több*

¹⁰⁹ atyjához csatolt, s

¹¹⁰ ő

¹¹¹ viseltetett, –

¹¹² hongyülés

¹¹³ gyakorlott,

¹¹⁴ köz pályán

¹¹⁵ fogva hozzá

¹¹⁶ közelebb

¹¹⁷ incolumis, regumque

¹¹⁸ VERGILIUS, *Aeneis*, II. 88–90.

¹¹⁹ is, midőn

¹²⁰ folytán

¹²¹ félrevonulván,

¹²² hátra volt

¹²³ ügy

¹²⁴ bírhaták

¹²⁵ férfit

¹²⁶ fiú

¹²⁷ kegyelete

¹²⁸ súlyt

¹²⁹ díszes

¹³⁰ teljesítse,

¹³¹ boldogult

¹³² tisztelet-

¹³³ egyedül

¹³⁴ Majláth György

¹³⁵ 1786-*d*iki

¹³⁶ aprílhó

¹³⁷ 22-*d*ikén

¹³⁸ Pozsony

¹³⁹ ügy

¹⁴⁰ bírói

országgyűlésen¹⁴¹ elnöki minőségben¹⁴² tanusított¹⁴³ kitünő ügyességéről ismeretes s ma is tisztelettel említett¹⁴⁴ György, királyi személynök és (ország: tol)

(135v)

tolnamegyei¹⁴⁵ főispán¹⁴⁶ volt; kinek is nagybátyja József minister s borsodmegyei¹⁴⁷ főispán,¹⁴⁸ ennek fia József a magyar kir. kincstár elnöke, ennek¹⁴⁹ ma is élő s a *köz-tisztelettől környezett*¹⁵⁰ gyermeke Antal magyar kir.¹⁵¹ fő<kanca> kanczellár¹⁵² s zemplénmegyei¹⁵³ főispán¹⁵⁴ levén, miután ezekhez, hogy más jeles Majláthfiakat mellőztek, még Györgyünk egyetlen <György> fia György, Baranyának egykori derék követje, al- és főispánja,¹⁵⁵ 1860-ban hazai állapotaink¹⁵⁶ jobbra fordultának¹⁵⁷ egyik lényeges tényezője s¹⁵⁸ honunknak egyik¹⁵⁹ legtehetségdúsabb, *legtiszteltebb* polgára¹⁶⁰ is járul:¹⁶¹ *ügy*¹⁶² látszik, hogy a Majláthok *honunk* azon¹⁶³ kiváltságos családjához¹⁶⁴ tartoznak, melyeknek tagjai őseiktől valamint az észtehetséget, *ügy*¹⁶⁵ azon képességet is, hogy a királyt s hazát a legfényesb polczokon szolgálják, <öröklék> ízről ízre öröklik, <*>, reájok {levén} alkalmazhatók Claudíánnak¹⁶⁶ eme szavai:

„----- quemcunque requires

Hac de stirpe virum, certum est de consule nasci.

Per fasces numerantur avi, semperque renata

Nobilitate <*> [virent,] et prolem fata sequuntue,

*Continuum simili servantia lege tenorem.*¹⁶⁷

Ha életírás¹⁶⁸ volna feladatomb, <*> illőnek fognám talán tartani, hogy Majláth György legközelebbi vérei mellett még családjának ősrégiségével¹⁶⁹ is (ország: fogl)

¹⁴¹ mint az 1811/12-diki hongyűlésen

¹⁴² minőségben

¹⁴³ tanusított

¹⁴⁴ említett

¹⁴⁵ Tolna megyei

¹⁴⁶ főispán

¹⁴⁷ Borsod megyei

¹⁴⁸ főispán;

¹⁴⁹ elnöke; ennek

¹⁵⁰ hon szerte tisztelt

¹⁵¹ királyi

¹⁵² főcancellár

¹⁵³ Zemplén megyei

¹⁵⁴ főispán

¹⁵⁵ főispánja,

¹⁵⁶ állapotaink

¹⁵⁷ fordultának

¹⁵⁸ tényezője, s

¹⁵⁹ honunknak még nem rég főtárnokmestere, s általában egyik

¹⁶⁰ legtehetségdúsabb polgára

¹⁶¹ járul:

¹⁶² ügy

¹⁶³ Majláthok azon

¹⁶⁴ családjához

¹⁶⁵ ügy

¹⁶⁶ Claudíánnak

¹⁶⁷ virent.” Claudius Claudianus, *Probini et Olybrii fratrum consulatum panegyris*, 13–17.

¹⁶⁸ életírás

¹⁶⁹ ősiségével

(136r)

2)

foglalkozzam. Azonban noha mi¹⁷⁰ tisztelettel tekintünk azon tősgyökeres nemzetségek ivadékira, melyeknek eredete a magyar ó századok homályában enyészik el, vagy talán épen a honalapító¹⁷¹ hősök egyikéig nyúlik¹⁷² fel,¹⁷³ „egregias¹⁷⁴ animas, qui sanguine nobis Hanc patriam peperere suo”¹⁷⁵; mindamellert is, hogy a Majláthok <*> nemes családja méltán a legrégebbekhez <*> számíttathatik,¹⁷⁶ ezt be is bizonyítanom, valamint¹⁷⁷ célom *nem lehet*,¹⁷⁸ *úgy egészen is* felesleges¹⁷⁹ volna. Egyébként is <*> *habár*¹⁸⁰ hazánkban *valamint maga az alkotmány, úgy*¹⁸¹ minden intézmény s <az eg> minden ember *kitünőleg*¹⁸² aristokratikus¹⁸³ szellemű¹⁸⁴ volt, s a nemesi cím¹⁸⁵ mindennemű¹⁸⁶ köz-¹⁸⁷ és magántestületek¹⁸⁸ neve előtt dísztett:¹⁸⁹ azonban nálunk kezdet óta soha *sem létezett egyetlen oly méltóság, hivatal, javadalom vagy alapítvány*,¹⁹⁰ melynek elérhetésére szükséges volt volna valamely *libro*¹⁹¹ d’oro, vagy az ősöknek mint¹⁹² az Incáknál fel épen a *napig*,¹⁹³ vagy a spártai Heraklidáknál¹⁹⁴ fel egészen Herculesig nyúló¹⁹⁵ lajstroma:¹⁹⁶ hanem *nálunk a ki ma*¹⁹⁷ nemes lett, másnap már alispány,¹⁹⁸ nádor, <*> [szóval] minden lehetett.¹⁹⁹

{Tanulmányait kitünő sikerrel végezte, és pedig az alsóbbrendűeket a győri gymnásiumban²⁰⁰ nagybátyjának, Majláth Antal ottani nagyprépostnak házánál s felügyelete²⁰¹ alatt,²⁰² a felsőket a helybeli kir. egyetemen Szűcs, Tomcsányi,

¹⁷⁰ mí

¹⁷¹ honalapító

¹⁷² nyúlik

¹⁷³ fel:

¹⁷⁴ Egregias

¹⁷⁵ „egregias animas, **qua**; sanguine nobis Hanc patriam peperere suo”: VERGILIUS, *Aeneis*. XI. 24–25.

¹⁷⁶ számíttathatik,

¹⁷⁷ bizonyítanom valamint

¹⁷⁸ célomon kívül fekszik,

¹⁷⁹ úgy felesleges is

¹⁸⁰ is, ámbár

¹⁸¹ az alkotmánynyal együtt

¹⁸² lényegesen

¹⁸³ aristokratikus

¹⁸⁴ szellemű

¹⁸⁵ cím

¹⁸⁶ mindennemű

¹⁸⁷ köz

¹⁸⁸ magán testületek

¹⁸⁹ dísztett:

¹⁹⁰ egyetlen oly méltóság, hivatal, javadalom vagy alapítvány nem létezett,

¹⁹¹ Libro

¹⁹² ősöknek, mint

¹⁹³ Napig,

¹⁹⁴ Heraklidáknál

¹⁹⁵ nyúló

¹⁹⁶ lajstroma,

¹⁹⁷ a ki ma nálunk

¹⁹⁸ alispán,

¹⁹⁹ szóval: minden, lehetett.

²⁰⁰ gymnásiumban,

²⁰¹ felügyelete

²⁰² alatt,

Mitterpacher, Kelemen²⁰³ s több más ma is tisztelt nevé²⁰⁴ jeles tanárok vezetése mellett. A hajdankor remekíróival²⁰⁵ bátyja s atyja ismértették meg a serdülő, a tudományoszomjas ifjút; és innen azon előszeretet, melylyel irántok mindvégig viseltetett; innen talán azon komolyabb irány is, mely őt első ifjúsága²⁰⁶ óta kortársai közt megkülönböztette. Ez időszakról számítható²⁰⁷ azon kegyelet is, melyet az angol²⁰⁸ intéstitúciók iránt vallott. T. i. a minden jóért s nemesért hevülni indult²⁰⁹ kebel mélyen érezte az I. Napoleon önkényének az európai szárazföldre nehezült szegényítő uralmát, s ennek ellensúlyát akkor egyedül az angol nemzetben lelte fel. Pitt, Fox, Burke, Sheridan halhatlan beszédei az ő gyönyörűségének, csodálatának, tanulmányozásának tárgyai, önképzési törekvéseiben mintái, és saját szónoki nagyságának is hathatós eszközei s emeltyűi voltak.}

Iskolai s curiai pályáját a derék ifju <miként bámulatos * szorgalmánál fogva várható volt,> a legörvendet[e]sb eredmény(érválasztás)nyel lefutván,²¹⁰ noha családi viszonyai <nál fogva> [őt] a közszolgálat²¹¹ minden neménél biztató kilátással kecsegtethették, ő²¹² hajlamát követve, atyja beegyezésével A²¹³
(örszó: megy)

(136v)

megyeit [és így²¹⁴ azt] választotta, mely nemzetünknel századok óta minden alkotmányos hivatalok s méltóságok pitvara²¹⁵ s minden sorsú²¹⁶ s rangú²¹⁷ államférfiak²¹⁸ kiképzésére szolgáló iskola s <*> pálya volt.

T. i. <a megye> nálunk²¹⁹ hogy valamely tehetséges ifju²²⁰ a trón és hon szolgálatához szükségessé²²¹ ismereteket,²²² ügyességet s tapasztalást magának megszerezze, nem volt sem a burocracia hosszas, dermesztő, mintaszerű²²³ idomítására,²²⁴ sem valamely hierophant rejtélyes inítiatioira²²⁵ szüksége, hanem a megyei élet s névszerint a közgyűlés²²⁶ volt azon <nyilvános> nagy iskola, melyben kiki a tanárt, irányt s példányt szabadon választhat <*>[ván,], a lehetőleg legnyilvánosabb téren, a megyei {tarka s} mozgékony élet termékeny mezején ügy²²⁷ elméletileg mint gyakorlatilag

²⁰³ Kelemen,

²⁰⁴ nevé

²⁰⁵ remekíróival

²⁰⁶ ifjúsága

²⁰⁷ számítható

²⁰⁸ angol

²⁰⁹ indult

²¹⁰ ifju lefutván,

²¹¹ köz szolgálat

²¹² ő,

²¹³ követve, a

²¹⁴ így

²¹⁵ hivatal s méltóság pitvara,

²¹⁶ sorsú

²¹⁷ rangú

²¹⁸ államférfi

²¹⁹ nálunk,

²²⁰ ifjú

²²¹ kívánt

²²² ismereteket,

²²³ mintaszerű

²²⁴ idomítására,

²²⁵ avatásaira

²²⁶ köz gyűlés

²²⁷ ügy

művelhette²²⁸ ki magát, s melyben veték meg egykor honunk egyházi s világi²²⁹ legfőbb méltóságai s legjelesb emberei állambölcséségők, alkalmasvultuk²³⁰ s valódi nagyságuk alapját.

Az emberiség sem mélyebbre nem sülyedhetett, mint az emberáldozatban, sem magasbra nem emelkedhetett, mint az önfeláldozásban. Méltán keresem tehát én Majláthunk fődicsőségét²³¹ azon [önként²³² választott] szép, fényes, de terhes, s a mai epigonok²³³ által kellően már alig méltányolható megyei pályájában, melyet ő mint²³⁴ al- és főjegyző s első²³⁵ alispán²³⁶ annyi erély,²³⁷ érdem²³⁸ s eredményyel futott, ama nagyfontosságú²³⁹ s többnyire
(őrszó: csaknem)

(137r)

csaknem²⁴⁰ minden díjt nélkülöző²⁴¹ hivatalokat viselve, melyeknél, minthogy bosszújok csak²⁴² szabad emberek szabad választása útján²⁴³ lebete jutni,²⁴⁴ különösen minden alispán²⁴⁵ nemes büszkeséggel emlékezhetett Lucanus ama²⁴⁶ szavaira:

„Quo potuit civem populus perducere liber,

Ascendit”²⁴⁷

s melyeknél <az ösztön a szolgálás> a hivatalos működés a folytonos önfeláldozásban,²⁴⁸ <a bol> az ösztön a jobbágyi hűség²⁴⁹ s a honszeretet érzelmében,²⁵⁰ s a jutalom az eredmény örömeiben, a teljesített²⁵¹ kötelesség öntudatában s²⁵² a közelismerés²⁵³ vizsgálatában állott.²⁵⁴ A jó hazafiak <hab> az ó-szövetségi²⁵⁵ papokhoz hasonlíthatók,²⁵⁶ úgymint²⁵⁷ kik merő áldozatokból éltek.

²²⁸ művelhette

²²⁹ polgári

²³⁰ alkalmas voltuk

²³¹ egyik dicsőségczímét

²³² önkényt

²³³ az epigonok

²³⁴ ő 1809- és 1810-ben mint

²³⁵ s 1817-dik óta 25 éves korában mint első

²³⁶ alispán

²³⁷ erély-,

²³⁸ érdem-

²³⁹ nagy fontosságú,

²⁴⁰ s csaknem

²⁴¹ egészen díjatlan

²⁴² minthogy csak

²⁴³ útján

²⁴⁴ valának elnyerhetők,

²⁴⁵ alispán

²⁴⁶ eme

²⁴⁷ Marcus Annaeus LUCANUS, *Civilis Belli*, II. 562–563.

²⁴⁸ működés folytonos önfeláldozásban;

²⁴⁹ hűség

²⁵⁰ érzelmében;

²⁵¹ teljesített

²⁵² öntudatában, s

²⁵³ köz elismerés

²⁵⁴ állt: „dignum solumque par pretium tanti laboris.”

²⁵⁵ ószövetségi

²⁵⁶ hasonlíthatók,

²⁵⁷ úgymint

Megyebeli pályafutása alatt, miként többször sajnál<na>kod[va] említés²⁵⁸ előtt, igen kellemetlenül²⁵⁹ érinté őt az, hogy mint főjegyző tagja²⁶⁰ levén a Pozsony²⁶¹ városát megszállott francia őrsereg élelmezése<éről> iránt intézkedő megyei bizottmány²⁶² e minőségében vérző szívvel kénytelenített²⁶³ és pedig díszöltözetben²⁶⁴ megjelenni a hatalmas császár majd névnapjának²⁶⁵ majd győzelmeinek²⁶⁶ alkalmából tartott „Te Deum”-okon, s részt venni az e miatt megrendelt közönséges kivilágításban,²⁶⁷ ugyszint²⁶⁸ az ellenségek²⁶⁹ tábornok²⁷⁰ s helyparancsnoknál rendezett örvendező ünnepély[ek]ben. Tekintve érzelmeit, mindezen különféle helyzetekben reá valának alkalmazhatók Tacitusnak ama komoly s oly jelentékeny szavai: „Burrhus laudans, et moerens.”²⁷¹

<örvön>: *A po*

{Nem hallgathatom el, <*> hogy alispánnyá²⁷² választatván, a főjegyzői hivatalban Bartal Györgyöt, mindvégig hűn szeretett barátját, nyerte utódul,²⁷³ – azon férfiút, kiben nemzetünk egyik legértelmesebb²⁷⁴ legérdemesb veteránját, Akademiánk pedig az ő Igazgató Tanácsának s törvénytudományi osztályának egyik legrégebb, legkitűnőbb²⁷⁵ tagját tiszteli, s kinek a magyar törvényhozás és alkotmány történelmét illető megbecsülhetlen Commentárait szintoly kegyelet s buzgalommal fogja nálunk tanulmányozni²⁷⁶ maradék, miként tanulmányozza²⁷⁷ az ő Blackston-ját²⁷⁸ az angol nép.²⁷⁹ Ő a régi intézményeinket elsodort özön árjaiból mind személyében, mind ama művében²⁸⁰ ma is magasan kinyúlik, nem mint valamely rom, hanem mint tisztos emlék, s él²⁸¹ s élni fog köztünk nem mint sirató dalnok, hanem mint dicsőítő²⁸² történésze múltunknak.²⁸³

Mint alispán<y> 1819-ben azon kitüntetésben részesült²⁸⁴ Majláthunk,²⁸⁵ mely szerint a királyi felség őt néhai gróf Cziráky Antal mint kir.²⁸⁶ biztos mellett albiztosi minőségben

²⁵⁸ említés

²⁵⁹ kellemetlenül

²⁶⁰ jegyző 1809-ben tagja

²⁶¹ Pozsony

²⁶² intézkedő bizottmánynak,

²⁶³ szívvel volt kénytelen,

²⁶⁴ díszöltözetben,

²⁶⁵ névnapjának,

²⁶⁶ győzelmeinek

²⁶⁷ miatti általános kivilágításban,

²⁶⁸ úgy szintén

²⁶⁹ ellenségi

²⁷⁰ tábornok-

²⁷¹ Cornelius TACITUS, *Annalium*, XIV. 15: „Facies accesserat, cohors militum, Centuriones Tribunique et moerens Burrus ac laudans.”

²⁷² alispánná

²⁷³ utódul, –

²⁷⁴ és

²⁷⁵ legkitűnőbb

²⁷⁶ tanulmányozni egykor a

²⁷⁷ tanulmányozzák

²⁷⁸ Blackstonjokat

²⁷⁹ angolok.

²⁸⁰ művében

²⁸¹ él,

²⁸² dicsőítő

²⁸³ múltunknak.

²⁸⁴ részesült

(*örszó: Erdélybe küi*)

(137v)

<Mint alispány 188 -ben azon legfelsőbb kitüntetésben részesült, mely szerint a királyi felség őt néhai gróf {Czirák Antal mint királyi főbiztos mellett lásd alább a 3) íven jegyzés}>

Erdélybe küldötte, hogy az ottani földesurak s²⁸⁷ jobbágyság közötti rendezetlen viszonyokat közelebbről megvizsgálván, azoknak ohajtott²⁸⁸ szabályozása végett czélszerű²⁸⁹ javaslatokat terjeszsen elé.

T. i. az urbér, Mária Terézia halhatlan nevé²⁹⁰ királynénk kormányzói bölcsességének s anyai szívének²⁹¹ ezen tán legönkénytesb, de kétségtelenül²⁹² legnagyobb, legnemesb, legáldásosb műve, s az úr és jobbágy kölcsönös jogainak s kötelességeinek 1791-től kezdve épen 1836-ig minden országgyűlés²⁹³ által, habár csak ideiglenesen, szentesített²⁹⁴ codexe, Erdélybe behozva soha sem volt. E szerint az ottani jobbágság sorsa, noha általában a birtokos nemesség keresztény érzelme s szelíd²⁹⁵ bánásmódja mellett tűrhetlennek nem tekintethetett, de mivel az egyes földesurak szeszélye s jótetszésétől²⁹⁶ függött, elutasíthatlanul rendezést, oltalmat, biztosítást²⁹⁷ kívánt.

E miatt fáradozott Erdélyben Majláth ereje teljes megfeszítésével. A mit e czéltől ő²⁹⁸ s a fennemlített²⁹⁹ nagynevű³⁰⁰ főbiztos közös munkálatukban javaslatba hoztak, mind az³⁰¹ annak idejében az ottani törvényhozás számára megbecsülhetlen³⁰² anyag volt volna: azonban ha fáradozásikat méltó eredmény közvetlenül³⁰³ nem követte is, érdemüket ez nem érintheté, úgymint³⁰⁴ melyet a siker nem feltételezhet. A nagy férfiak, a lángelmék, úgyszólván³⁰⁵ vannak műveikkel, mint a hódítók birodalmukkal. Ez halálukkal rendszerint feloszlik, de hírók enyészhetlen marad.}

A pozsonyi³⁰⁶ rendeknek ugyanazon bizalma, mely ő³⁰⁷ a legelső megyei polczról csak hamar³⁰⁸ az elsőre emelé, választá el őt 1811-ben országgyűlési követé is. <Alig fog> Pályatársai által örömmel üdvözölve, alig foglalá el törvényhozói székét, s már a legmunkásabb, legjelesebb³⁰⁹ képviselők első sorában tündöklött. Állását nebezé

²⁸⁵ Majláthunk,

²⁸⁶ királyi

²⁸⁷ és

²⁸⁸ ohajtott

²⁸⁹ czélszerű

²⁹⁰ nevű

²⁹¹ szívének

²⁹² kétségtelenül

²⁹³ országgyűlés

²⁹⁴ szentesített

²⁹⁵ szelíd

²⁹⁶ jótetszésétől

²⁹⁷ biztosítást

²⁹⁸ ő,

²⁹⁹ fennemlített

³⁰⁰ nagy nevű,

³⁰¹ az,

³⁰² megbecsülhetlen

³⁰³ közvetlenül

³⁰⁴ úgymint

³⁰⁵ lángelmék úgy

³⁰⁶ pozsonyi

³⁰⁷ Majláthunkat

³⁰⁸ csakhamar

³⁰⁹ a legjelesebb

*tette*³¹⁰ az őt megelőzőt kedvező közvélemény, melyet igazolnia kellett,³¹¹ kényessé a reá bízott³¹² kerületi jegyzői tisztt, mely az akkori súlyos³¹³ körülmények³¹⁴ közt színt<annyi>annyi észtt s tudományt³¹⁵ mint ildomot s *ovatoságot*³¹⁶ kívánt; végül³¹⁷ sajtászerűvé³¹⁸ s <érd> mindenkire nézve érdekessé az, hogy a *rendi*³¹⁹ tábla elnöke az ő tiszteletreméltó³²⁰ atyja volt.

Nem lehet nem *gyönyörködtető*³²¹ élvezet nélkül az akkori országgyűlési Naplóban³²² olvasni a közhatározatokra³²³ döntő befolyással bírt³²⁴ nyilatkozatait, *különösen*³²⁵ pedig az elnöki³²⁶ *mindig elmés, mindig nyomos*³²⁷ előadásoknak majd támogatására³²⁸ majd czáfolatára czélzó kísérleteit, ³²⁹ valamint amazok az ő tudományát s törvényhozói teljes képzettségét fennen hirdetik, *ügy*³³⁰ az utóbbiak fényes bizonyosságát *nyújtják*³³¹ azon épületes szerénységnek, mely a vitatkozások hevében sem téveszti *soba szem*³³² elől a gyermeki kegyeletnek az apai tekintély iránt³³³ <*szen*> köteles, <*> gyöngéded, szent figyelmeit, – azon szerénységnek, mely *Lacordaire* helyes észrevétele szerint *általában*³³⁴ épen *ügy*³³⁵ *fokozza*³³⁶ a dicsőséget, mint a szemérem a női szépséget.³³⁷

(138r)

3)

Az ekként megedzett s teljes értékében kiismert férfi³³⁸ ez időtől fogva a közhivatalok³³⁹ s méltóságok lépcsőzetén rendkívüli³⁴⁰ seb<*ességgel*>[bel] haladt. 1821-ben helytartósági tanácsossá nevezetvéni ki, <*még az évben*> {már 1822-ik évben} mint itélőmester} a kir. itélőtáblá<*ban*>[nál]³⁴¹ s <*innen csak hamar 18 **> [s nem

³¹⁰ nem kevésbé nehezíté

³¹¹ kellett,

³¹² bízott

³¹³ súlyos

³¹⁴ körülmények

³¹⁵ tudományt,

³¹⁶ tapintatot

³¹⁷ végül

³¹⁸ sajtászerűvé

³¹⁹ képviselői

³²⁰ tiszteletre méltó

³²¹ különös

³²² naplóban

³²³ köz határozatokra

³²⁴ bírt

³²⁵ főleg

³²⁶ elnöki,

³²⁷ mindig nyomos, de mindig ovatos

³²⁸ támogatására,

³²⁹ melyek közt,

³³⁰ ügy

³³¹ nyújtják

³³² téveszti szem

³³³ iránti

³³⁴ általában

³³⁵ ügy

³³⁶ emeli

³³⁷ (nincs őrszó, valószínűleg azért, mert a lap alján ér véget a szöveg)

³³⁸ férfi

³³⁹ köz hivatalok

³⁴⁰ rendkívüli

³⁴¹ itélő táblánál,

sokára] mint udvari tanácsos a magyar *udvari kir.*³⁴² <cancelariához[nál]> cancellariánál lón alkalmazva, nyájas-, ügyes-, *jártasváltáva*³⁴³ mindenütt mindenkit személye iránti szeretet³⁴⁴ s csodálatra ragadván, önmagának pedig *a munkásságban <azon>* [életszabályul]³⁴⁵ tűzvén³⁴⁶ ki <azt a> azon elvet: *mitssem halasztani a hivatalos teendőkből*³⁴⁷ holnapra, a mi ma elvégezhető, „*ml*³⁴⁸ actum credens, dum quid superasset agendum.”

<Nagyemlékezetű atyjá<val> [nak] <halála után> és a ki rövid időre utódja volt, a jeles szögyényi Zsigmondnak halála után, 1828-ban.

*Ez utobbi szolgálatának ideje alatt részesült azon legfelsőbb bizalomban [is,] mely * a királyi felség * a minőségben {albiztosi minőségben} Erdélybe küldötte, [bogy] az ottani földesurak és jobbágyok közötti rendezetlen viszonyokat közölebről megvizsgálván, azoknak <*> [obajtott] szabályozása végett czélszerű javaslatokat terjesztvén elé. T. i. az urbér, Maria Terézia halhatlan nevű királynék kormányzói bölcsességének <ezen> s anyai szívének ezen tán legönkéntesb, de kétségtelenül legnagyobb, legnemesb, legáldásosb műve s az ör és jobbágy (örszó: jog)*

(138v)

kölcsönös jogainak s kötelességeinek 1790-től kezdve épen 1836-ig minden országgyűlés által <, ideiglenes törvény erejű> szentesített codexre, Erdélybe behozva soha sem volt. E szerint az ottani jobbágság sorsa noba <a birtokos> általában a birtokos nemesség keresztény gondolkodása s szűléd bánásmódja mellett türbetlennek nem tekintetett, de mivel többnyire az egyes földesurak szeszélye s jótetszésétől függött, [elutasíthatlanul] rendezést, oltalmat s biztosítást kívánt. <>*

E <czélből> [miatt] fáradozott erdélyben Majláth ereje teljes megfeszítésével. A mit [e czélből] munkálatában javaslatba hozott, {mindaz [annak idejében] az ottani törvényhozás számára <annak> megbecsülhetlen anyag volt volna; azonban ha fáradozásait} <ha> méltó eredmény közvellenül nem követte is, de <az> érdemét [ez] nem érintetvé, <> ugymint melyet a siker nem feltételezhet. A nagy férfiak, a lángelmék ugy vannak műveikkel, mint a hódítók birodalmukkal. Ez halálukkal rendszerint feloszlik, de az ő dicsőségök enyészhetlen marad.>*

Nagyemlékezetű³⁴⁹ atyjának, s a ki <eml> ennek rövid ideig [méltó] utódja volt, a³⁵⁰ jeles Szögyényi Zsigmond{nak} halála után 1825-ben³⁵¹ kir. személyenké neveztetvén ki, <e> e tisztét s ezzel³⁵² a Karok³⁵³ és Rendek³⁵⁴ táblájánál³⁵⁵ elnöki székét az akkori nagyfontosságú³⁵⁶ de viharos országgyűlés³⁵⁷ folyama alatt foglalta el, s az <ors> időbeli³⁵⁸ országos irományok örökös tanuemeleke³⁵⁹ lesznek azon

³⁴² kir. udvari

³⁴³ jártas váltával

³⁴⁴ szeretet-

³⁴⁵ pedig életszabályul

³⁴⁶ tűzvén

³⁴⁷ a hivatalos teendőkből mitssem halasztani

³⁴⁸ Nil

³⁴⁹ Nagy emlékezetű

³⁵⁰ volt a

³⁵¹ 1825-ik évi decemberhó 30-án

³⁵² evvel

³⁵³ karok

³⁵⁴ rendek

³⁵⁵ táblájánál

³⁵⁶ nagy fontosságú

³⁵⁷ országgyűlés

³⁵⁸ az ez időbeli

³⁵⁹ tanuemeleke

államférfi³⁶⁰ bölcseségnek s elnöki ügyesség s tapintatnak, melylyel [ő] az³⁶¹ akkori heves, <in> s vádokban, panaszkokban s követelésekben
(*örszó: part*)

(140r)

partatlan[ul]³⁶² áradozott vitatkozásokat mérzsékelni,³⁶³ a szenvedélyeket csillapítani,³⁶⁴ a kormány jogosított³⁶⁵ szándokait támogatni, szóval a tanácskozásokat annyi szirt s³⁶⁶ vész közt az obajtott véghez³⁶⁷ vezetni tudta. Az 1828-ki³⁶⁸ nevezetes országgyűlésen alkotott fontos, üdvös s alkotmánybiztosító³⁶⁹ törvényekben³⁷⁰ {s az ezek rendeletéhez képest <részint> [majd] az ő elnökle <részint> alatt,³⁷¹ majd <részvél> lényeges részvéte mellett készült³⁷² országos választmányi munkálatokban} fekszik az ő leg-szebb érdeme <*> s dicsősége.

(*örszó: A működésével legfelsőbb*)³⁷³

(139r)

{A működésével legfelsőbb megelégedésnek fényes tanuságát akkori jó urunk s királyunk I. Ferencz ő felségétől mindjárt az országgyűlés<e> után a sz. István király jeles rendjének középkeresztjében s a belső titkos tanácsnoki méltóságban, 1828-ik évben pedig Hont³⁷⁴ megye főispánságában nyerte.

Mint királyi személynök ezen hongyülésen nyerte meg boldog emlékezetű³⁷⁵ József főherceg-nádor teljes bizalmát is, kinek az alkotmány megőrzése s fokenkénti fejlesztésére irányzott törekvéseit Majláth³⁷⁶ ez idő óta híven s ernyedetlenül³⁷⁷ támogatta. Lehet is mondani, hogy 1825-től 1847-ig ő a központi kormánynak Magyarországot illető intézkedéseire határozott befolyással volt, hathatósan segítve³⁷⁸ herceg Metternich Kelemen személyes és törhetlen bizalma által, kinek ez időszakból származó számos, sajátkezű levelei úgy e benső³⁷⁹ viszonyoknak, mint annak³⁸⁰ is fényes, nagybecsű³⁸¹ tanúságai,³⁸² miként a nagynevű³⁸³ s tekintélyű országlár honunk irányában szorososan az alkotmány terén állott, és valamint ennek a történelmi alapokon

³⁶⁰ államférfiúi

³⁶¹ melylyel az

³⁶² partatlanul

³⁶³ mérzsékelni,

³⁶⁴ csillapítani,

³⁶⁵ jogos

³⁶⁶ és

³⁶⁷ czélhoz

³⁶⁸ 1825/27-iki

³⁶⁹ alkotmány-biztosító

³⁷⁰ törvényekben,

³⁷¹ alatt,

³⁷² készült

³⁷³ Ide illeszkedik a 139r-en található beékelődő rész.

³⁷⁴ Hont

³⁷⁵ emlékezetű

³⁷⁶ Majláthunk

³⁷⁷ ernyedetlenül

³⁷⁸ segítve

³⁷⁹ bensőbb

³⁸⁰ mint egyúttal annak

³⁸¹ nagy becsű

³⁸² tanúságai,

³⁸³ nagy nevű

eszközleendő kifejlését őszintén ohajtá, úgy másrészt a kormányzat erélyének a törvény korlátai közötti alkalmazását következetesen sürgette.

Míg a Majláth stb. }

Míg a Majláth magasztalásától az egész hon viszhangzott, én, mint követ, az 1830-i³⁸⁴ koronázási országgyűlésen³⁸⁵ valék először szerencsés őt személyében s nagyságának teljes dimenzióiban látni s felismerhetni.³⁸⁶ Joggal mondhatám: „auxit presentia famam”. És <*> ez <*> [idő] óta *számos*³⁸⁷ év *pergett*³⁸⁸ le, s ezek *hosszú*³⁸⁹ során *át* módodom³⁹⁰ volt hazánkon *kivül*³⁹¹ is nem egy jeles, magasztalt, sőt *világhírű*³⁹² államférfi <*akkal*>[val] találkozni: de az ezekkel egybehasonlítás³⁹³ s az idő folyama *nemcsak*³⁹⁴ nem csökkenték, *hanem*³⁹⁵ inkább szilárdíták³⁹⁶ s növelék azon tiszteletet s csodálatot, melyet <{*melyet [majd] néhány év után annak első osztályával fog felváltani*}> { *személye iránt} ama hongyülés³⁹⁷ alatti tapasztalásom keblemben keltett.

{Az 1830-ki országgyűlésről szólván, nem lehet említetlenül³⁹⁸ hagynom, hogy az Akademiánkra³⁹⁹ nézve örökre nevezetes,⁴⁰⁰ mert⁴⁰¹ azon nyerte létét, biztosítását⁴⁰² s szabályinak szentesítését.⁴⁰³ <Ny> Zengzetes szép nyelvünk még akkor jobbra szabálytalan, irodalmunk pedig⁴⁰⁴ különféle jeles terményei mellett is⁴⁰⁵ olyan <v> volt⁴⁰⁶ mint a Spártaiak⁴⁰⁷ vas pénze, mely csak Lakonia⁴⁰⁸ szűk határin belül⁴⁰⁹ bírt⁴¹⁰ értékkel.⁴¹¹ Nyelvünk művelésének⁴¹² s nemzeti irodalmunk emelésének szüksége sugallá halhatlan Széchenyinknek⁴¹³ Akademiánk⁴¹⁴ létesítésének nagy eszméjét, s szüle csak hamar⁴¹⁵ ezen eszme valósítását⁴¹⁶ is. Hazafiúi⁴¹⁷ lelkesedéssel üdvözlé s karolá

³⁸⁴ 1830-ki

³⁸⁵ országgyűlésen

³⁸⁶ felismerhetni.

³⁸⁷ sok

³⁸⁸ folyt

³⁸⁹ hosszú

³⁹⁰ során módodom

³⁹¹ kívül

³⁹² világhírű

³⁹³ egybehasonlítás

³⁹⁴ nem csak

³⁹⁵ sőt

³⁹⁶ szilárdíták

³⁹⁷ hongyülés

³⁹⁸ említetlenül

³⁹⁹ Akademiánkra

⁴⁰⁰ nevezetes marad,

⁴⁰¹ miután

⁴⁰² biztosítását

⁴⁰³ szentesítését.

⁴⁰⁴ pedig,

⁴⁰⁵ is,

⁴⁰⁶ volt,

⁴⁰⁷ spártaiak

⁴⁰⁸ Lakonia

⁴⁰⁹ belül

⁴¹⁰ bírt

⁴¹¹ forgalommal.

⁴¹² művelésének

⁴¹³ Széchenyinknek (Megjegyzés: Széchenyi István e-vel írja a nevét, apja, Ferenc é-vel. B. A. A.)

⁴¹⁴ Akademiánk

⁴¹⁵ csakhamar

⁴¹⁶ valósítását

⁴¹⁷ Hazafiúi

fel azt Majláth György, s lényeges részt vevén Akademiánk⁴¹⁸ szervezésében, részt szabálynak kidolgozásában <méltó volt>,⁴¹⁹ s törvényesítésében⁴²⁰ is,⁴²¹ méltó volt, ki mindjárt kezdetben az Akademia⁴²² Igazgató⁴²³ Tanácsá<ban>nak⁴²⁴ tagja legyen,⁴²⁵ méltó, kinek neve maradandó⁴²⁶ díszül⁴²⁷ Akademiánk⁴²⁸ évkönyveinek első lapján tündököljék.}

Ezen országgyűlés⁴²⁹ után <már, mi * megérdemlé, a sz. István jeles rendjének közép-keresztjével * belső titkos tanácsosság méltóságával díszesítve csakhamar> {1831-~~1830~~ novemberhó 7-én} I. Ferencz <jó> urunk s királyunk által államtanácsossá neveztet<ett>[vén] ki, e⁴³¹ fényes s⁴³² fontos polczon is teljes mértékben
(*örszó: igaz*)

(140v)

igazolván⁴³³ a véleményt, melyet irányában⁴³⁴ nagy múltjánál⁴³⁵ fogva úgy⁴³⁶ a fejedelem mint a nemzet táplált. Egyik tanácsostársától <Ez okozá, hogy * gróf Cziráky Antal> hallám <, hogy> azon dicséretét, hogy míg⁴³⁷ e téren mindnyájokat fölülmúlja,⁴³⁸ még a szorgalom szerény körében sem lehet vele versenyezniök,⁴³⁹ nem még az alsóbb <tisztek> hivatalnokok[nak] sem, ő levén a hivatal termében⁴⁴⁰ mindig az első, ő mindig a<sz leg>⁴⁴¹ utolsó. T. i. a munkás jó hazafi, mint a buzgó keresztény, szüntelenül⁴⁴² fárad, izzad s⁴⁴³ harczol, s hogy⁴⁴⁴ <kip> kipihenje magát, az örökkévalóságra vár.

A <*> királyi felség⁴⁴⁵ kinevezésétől függő legmagasb méltóság,⁴⁴⁶ minthogy⁴⁴⁷ a nádor választása a nemzet jogaihoz tartoz<ott>[ik],⁴⁴⁸ az országbíróé⁴⁴⁹ volt, s miu-

⁴¹⁸ Akademiánk

⁴¹⁹ kidolgozásában s

⁴²⁰ törvényesítésében

⁴²¹ is:

⁴²² Akademia

⁴²³ igazgató

⁴²⁴ tanácsának

⁴²⁵ legyen; –

⁴²⁶ neve ekként maradandó

⁴²⁷ díszül

⁴²⁸ Akademiánk

⁴²⁹ országgyűlés

⁴³⁰ 1831-iki

⁴³¹ ezen

⁴³² és

⁴³³ igazoló

⁴³⁴ melyet ő irányában

⁴³⁵ múltjánál

⁴³⁶ úgy

⁴³⁷ míg

⁴³⁸ fölülmúlja,

⁴³⁹ versenyezniök, –

⁴⁴⁰ hivatali termekben

⁴⁴¹ az

⁴⁴² szüntelenül

⁴⁴³ és

⁴⁴⁴ harczol: hogy

⁴⁴⁵ Felség

⁴⁴⁶ legmagasb alkotmányos méltóság,

⁴⁴⁷ (minthogy

⁴⁴⁸ tartozik),

⁴⁴⁹ országbíróé

tán ezen magas, ezen fényes polcz Academiánk⁴⁵⁰ halhatlan nevű s díszű⁴⁵¹ egykori tagjának, gróf Cziráky Antalnak ministerré kinevezése⁴⁵² által megüresedett, arra Majláthunk⁴⁵³ lón felemelve.⁴⁵⁴ Míg⁴⁵⁵ a nemzet e választást szerencsésnek nevezé s tapsaival⁴⁵⁶ üdvözlé, ő tele volt aggodalommal,⁴⁵⁷ mert <[*]> hivatalt s kötelességet szemlélt ott, hol mások csak csillámló fényt, magas polczot, országos méltóságot láttak. Mi még mindnyájan az ő kortársai levén, bizton állíthatjuk,⁴⁵⁸ hogy sem ezen méltóság<ot> tisztább, becsületesb s⁴⁵⁹ ügyesb kezekre bízva⁴⁶⁰ soha sem⁴⁶¹ (országó: volt,)

(141r)

4)

volt, sem az országgyűlésen⁴⁶² az avval járt elnöki s törvényhozói tisztet mélyebb bölcsesség, finomabb tapintat s több⁴⁶³ dicsőséggel teljesíteni⁴⁶⁴ nem lehetett; s ha egyrészt {kétségtelenül⁴⁶⁵ hihetjük, miszerint ő mint országbíró a kir. Curia élén tudomány, éles elméje s lelkiismeretes pontossága s szorgalmánál fogva utódjainak örök példánya leend; – másrészt⁴⁶⁶ az 1840-ki hongyülésen szerzett magas érdemei közt méltán kiválólag magasztalhatjuk, hogy az annak végén kieszközölt amnestia,⁴⁶⁷ és a magyar nyelv iránt hozott törvényes határozatok főleg gróf Majláth Antal akkori tehetségűs s nemeslelkű⁴⁶⁸ főcancellár⁴⁶⁹ és az ő fáradozásának tulajdoníthatók,⁴⁷⁰ valamint ugyancsak nyelvünk ügyének annyi nehézség daczára hosszú de kitartó harcz után nyert végdiadalma⁴⁷¹ is.}

Miként főlebb mondám, feladatomban nem életírás,⁴⁷² hanem lehetőleg rövid emlékbeszéd levén, e kettős pályámi működését⁴⁷³ nem fogom részletesen kitéinteni,⁴⁷⁴ hanem <inkább> e helyett kívánom⁴⁷⁵ inkább <{az Academiank iránti különös érdeme mellett}> nemes jellemének egyes vonásait kiemelni. Még a történelem is míg az egyes⁴⁷⁶ életsemények⁴⁷⁷ rajzában többnyire csak mulatságot nyújt,⁴⁷⁸ épületes, [okta-

⁴⁵⁰ ez Akademiánk

⁴⁵¹ nevű s díszű

⁴⁵² kineveztetése

⁴⁵³ arra 1839-iki aprílhó 4-én Majláthunk

⁴⁵⁴ lón V. Ferdinánd ő Felsége által felemelve.

⁴⁵⁵ Míg

⁴⁵⁶ választást tapsaival

⁴⁵⁷ aggodott,

⁴⁵⁸ állíthatjuk,

⁴⁵⁹ tisztább s ügyesb

⁴⁶⁰ bízva

⁴⁶¹ nem

⁴⁶² a hongyülésen

⁴⁶³ nagyobb

⁴⁶⁴ dicsőséggel, mint ő vevé, teljesíteni

⁴⁶⁵ kétségtelenül

⁴⁶⁶ más részt

⁴⁶⁷ amnestia és

⁴⁶⁸ nemes lelkű

⁴⁶⁹ főcancellár

⁴⁷⁰ tulajdoníthatók,

⁴⁷¹ vég diadalma

⁴⁷² életírás,

⁴⁷³ működését

⁴⁷⁴ elemezni,

⁴⁷⁵ szándékom

⁴⁷⁶ is, míg a jelesb férfiak egyes

tó,] s⁴⁷⁹ szívképző⁴⁸⁰ csak a jelesb férfiak élethű jellemzésében⁴⁸¹ lesz. <Majl Majláth Györgyben mindenekelőtt mely vallásosságát kell kiemelnem.> Merő töredékek azok, mit⁴⁸² ekként adandok; azonban⁴⁸³ valamint a⁴⁸⁴ vaticáni márványdarab, a híres torso,⁴⁸⁵ az egykori remekszoborra⁴⁸⁶ mutat, úgy⁴⁸⁷ e töredékek is Majláthban egy a rendes embermérvet haladó egyént⁴⁸⁸ s egy valóban nagy embert s nagy hazafit tüntetnek elénk.

Azon időben, melyben Majláth pályáját futá, hazánk kitünő, jeles férfiakban⁴⁸⁹ talán gazdagabb volt mint valaha. Ismértük s csodáltuk, – és pedig csak holtakról szólok, – a kir. Curián⁴⁹⁰ Ürményi Józsefet, gróf Cziráky Antalt, Lánct⁴⁹¹ Józsefet, Szerencsy Istvánt; a cancellariánál {Herczeg Kobáryt s} gr. Reviczky⁴⁹² Ádámot; <a kincstárnál báró> a törvényhozásnál gróf⁴⁹³ Desseöffy⁴⁹⁴ Józsefet s Aurélt, Vay Józsefet s Nagy Pált; a tevékenység terén gr. Széchenyi⁴⁹⁵ Istvánt, s mindezek közt⁴⁹⁶ s talán mindezek felett főherczeg József nádorunkat.⁴⁹⁷ Azonban ezen jelesek

(őrszó: dics)

(141v)

dicsősége az övét nem homályosítá,⁴⁹⁸ hanem nevelé,⁴⁹⁹ s mikép a Volta oszlo<pában>pának lemezkötegeiben minden tányérka saját villanyosságával is s a⁵⁰⁰ többiével is bír,⁵⁰¹ épen úgy⁵⁰² ő saját dicsősége birtokában a másokéhoz is járult s⁵⁰³ a másokéban is osztozott, a közös haza levén az, melynek szeretete mindnyájokat egyiránt <*> lelkesítette,⁵⁰⁴ mint az égi testek rendszerében a planéták egymástól függetlenül⁵⁰⁵ futják⁵⁰⁶ elliptikájokat,⁵⁰⁷ valamennyien ugyanazon középpont felé⁵⁰⁸ gravitálnak, s ugyanazon nap fénye s melegében usznak⁵⁰⁹ s tündöklnek.

⁴⁷⁷ életeseményeinek

⁴⁷⁸ nyújt:

⁴⁷⁹ oktató s

⁴⁸⁰ szívképző

⁴⁸¹ csak élethű jellemzésekben

⁴⁸² töredék ugyan, mit

⁴⁸³ azonban,

⁴⁸⁴ valamint a Cuvier langesze bármily csontdaraból képes volt a hajdani őslényt szervezete s roppant alakjának teljes voltában kiismerni, s valamint a

⁴⁸⁵ vaticáni torso, minden csonkasága mellett, az

⁴⁸⁶ szobor tökélyére

⁴⁸⁷ úgy

⁴⁸⁸ egyént,

⁴⁸⁹ kitünő férfiakban

⁴⁹⁰ curián

⁴⁹¹ Józsefet, Láncty

⁴⁹² cancellariánál báró Eötvös Ignácot, s gróf Reviczky

⁴⁹³ gróf

⁴⁹⁴ Desseöffy

⁴⁹⁵ terén id. gr. Zichy Fereczet és Széchenyi

⁴⁹⁶ közt,

⁴⁹⁷ felett, nádorunkat, főherczeg Józsefet.

⁴⁹⁸ homályosítá,

⁴⁹⁹ nevelé,

⁵⁰⁰ villanyosságával s a

⁵⁰¹ bír;

⁵⁰² úgy

⁵⁰³ járult, s

⁵⁰⁴ lelkesítette:

⁵⁰⁵ függetlenül

⁵⁰⁶ futván

⁵⁰⁷ elliptikájokat,

E világ nyomorúsága⁵¹⁰ közé tartozik, hogy az emberek mindent, még az erényt s érdemet is politikai⁵¹¹ pártjok prizmáján át szokván nézni, a <határtalan> dicséretet s gyalázatot⁵¹² azon szenvedély súlymértéke⁵¹³ szerint osztogatják, mely Sainte-Beuve⁵¹⁴ szerint nem egyéb, mint az exclusiv szeretet irígy⁵¹⁵ szegénysége, s melynek csalfényénél <öntik, vésik, alkotják> öntvén, vésvén, alkotván nagy embereiket, csak ezek cultusát üzik⁵¹⁶ miként a régiek, kik isteneiket önmagok teremtvén, <az olympot> saját agyrémeikkel népesíték⁵¹⁷ be az olympot,⁵¹⁸ s oltárikon saját szenvedélyeiknek gyujtottak tömjént.

Nem így⁵¹⁹ volt <a> ez Majláth Györggyel,⁵²⁰ ugymint⁵²¹ kit a honban még az is nagy embernek vallott, ki az ő politikájában⁵²² nem osztozott, s⁵²³ nagy törvénytudónak, mély belátású⁵²⁴ s téveszthetlen bírónak⁵²⁵ még az is, ki(ne)ké⁵²⁶ ügyét előtte elvesztette. A ki őt látta, annak természetes⁵²⁷ volt benne a nagy embert sejtenie s⁵²⁸ reá alkalmaznia

(nem őrszó: a)

(142r)

classicus ama⁵²⁹ szavait: „Bonum virum facile crederes, magnum libenter.”

A hír s név és <*> [a valódi] dicsőség⁵³⁰ közt <vé> szerintem nagy a különbség. Ez a tudományok s mesterségekben nagyszerű⁵³¹ fedezéseket⁵³² tehetett; <am>az talán új⁵³³ s az eddigieknél öldöklőbb⁵³⁴ fegyvernemeket talált fel, {csatákat nyert, országokat hódított,⁵³⁵ népeket igazított le.⁵³⁶} emez utakat⁵³⁷ készített,⁵³⁸ posványokat szárított,⁵³⁹ roppant gúlákat s pompás emléképületeket emelt; amaz <*> a

⁵⁰⁸ középpont vagyis nap felé

⁵⁰⁹ úsznak

⁵¹⁰ nyomorúsági

⁵¹¹ politikai

⁵¹² gyalázást

⁵¹³ súlymértéke

⁵¹⁴ Megjegyzés: Charles Augustin Sainte-Beuve (1804–1869). B. A. A.

⁵¹⁵ irígy

⁵¹⁶ üzik,

⁵¹⁷ népesíték

⁵¹⁸ Olympot,

⁵¹⁹ így

⁵²⁰ Majláthunkkal,

⁵²¹ ugymint

⁵²² politikájában

⁵²³ osztozott; s

⁵²⁴ belátású

⁵²⁵ bírónak

⁵²⁶ ki

⁵²⁷ látta, természetes

⁵²⁸ sejtenie, s

⁵²⁹ classicus író eme

⁵³⁰ A hír s név és a valódi dicsőség

⁵³¹ tudományokban nagyszerű

⁵³² felfedezéseket

⁵³³ új

⁵³⁴ öldöklőbb

⁵³⁵ hódított,

⁵³⁶ le;

⁵³⁷ utakat

⁵³⁸ készített,

⁵³⁹ szárított,

művészet⁵⁴⁰ szárnyain a tökély magaslatáig hatván, majd vásznon majd kőben az⁵⁴¹ erénynek testet, az égi lényeknek látható, fogható alakot ad<*>[ott,] miként Parrhasius és <*> Skopászról⁵⁴² oly szépen írja⁵⁴³ Horácz:⁵⁴⁴

„Hic saxo, liquidis ille coloribus

Sollers⁵⁴⁵ nunc hominem ponere, nunc deum”; – az ily férfiak kétségtelenül⁵⁴⁶ növelni⁵⁴⁷ fogják saját becsületekben a nemzetökét, s kortársaiktól magasztaltatva, élni fognak a történelemben,⁵⁴⁸ azonba[n] mindez⁵⁴⁹ hír,⁵⁵⁰ nevezetesség s becsület, de még nem valódi dicsőség. Az ily dicsőség, miként egy korunkbeli francz író⁵⁵¹ helyesen jegyzi meg, a magasságban az Istené, itt a földön – nem a lángelméjé, hanem az áldozatkész, a jótékony, az önzetlen s hősies⁵⁵² erényé; – osztályrésze az <an a> azon⁵⁵³ fejedelemnek, ki Istent félve s⁵⁵⁴ saját boldogságát a másokéban keresve, Titusként elveszítettnek tekinti a napot, melyen jót senkivel sem tett; osztályrésze azon honpolgárnak, ki <képes> nem tartozkodott honja s honfitársai <jólétének szabadságát s> jólétét vagyona⁵⁵⁵ s élte árán is biztosítani,⁵⁵⁶ s azon népnek, mely míg⁵⁵⁷ egy részről⁵⁵⁸ (örszó: a halált)

(142v)

halált a szolgáltságnak⁵⁵⁹ elébe teszi, ha⁵⁶⁰ szorongatott fejedelme nála segílyt keres, tántoríthatlan⁵⁶¹ hűsége⁵⁶² tanúságaul felhívó⁵⁶³ szózatára a lelkesedés „moriamur⁵⁶⁴ pro rege nostro” halhatatlan kiáltozásával válaszol; – osztályrésze s⁵⁶⁵ sajátja az nem egy

⁵⁴⁰ művészet

⁵⁴¹ kőben az eszmének valóságot, az

⁵⁴² Skopaszról

⁵⁴³ írja

⁵⁴⁴ Parrhasius és Skopas is görög festők voltak. Horatius, *Ódák*, VIII. *Censorinushoz*: „Nem lát házám imilly kézi jeles mivét, / Millyent Parrhasius festeni, vagy Scopas / Kőből vágni tudott emberi 's isteni / Formában; de sem én nem bírok illyeket, / Sem kincstárod (elég van neki) nem kíván. / [...] / Nem márványra felírt név, noha lelkesít, / 'S éltet holta után jó hazafit 's vitézt,” (ford. Virág Benedek)

⁵⁴⁵ Solers

⁵⁴⁶ kétségkivül

⁵⁴⁷ növelni

⁵⁴⁸ történelemben:

⁵⁴⁹ mindez –

⁵⁵⁰ hír,

⁵⁵¹ korunkbeli jeles franczia író,

⁵⁵² önzetlen, a hősies

⁵⁵³ ama

⁵⁵⁴ és

⁵⁵⁵ kételkedett a közjót

⁵⁵⁶ biztosítani,

⁵⁵⁷ míg

⁵⁵⁸ egyrészt

⁵⁵⁹ szabadságnak

⁵⁶⁰ teszi, másrészt, ha

⁵⁶¹ tántoríthatlan

⁵⁶² hűsége

⁵⁶³ felhívó

⁵⁶⁴ a „moriamur

⁵⁶⁵ és

Sándornak *vagy Casarnak* vagy Timurlengnek,⁵⁶⁶ hanem egy Aristidnek,⁵⁶⁷ egy Regulusnak, egy Marc-Aurélnek⁵⁶⁸ s egy Hunyadynak.⁵⁶⁹

Ilyen volt a Majláth dicsősége, <melj> *ugymint*⁵⁷⁰ mely az erényen *alapult*⁵⁷¹ s ekként a sors *s*⁵⁷² szerencse kegyétől független levén, „*intaminatis*⁵⁷³ fulget honoribus”.

Benne mindenekelőtt⁵⁷⁴ mély <bölcs> *vallásosságát* kell kiemelnem.⁵⁷⁵ Ő oly időben növekedett, melyben a tudomány többnyire vallástalan, *a politica önző*, s⁵⁷⁶ magának a társadalmnak léte is *problematicus*⁵⁷⁷ volt. Egy nagy vajadásban szenvedett az emberiség, s a forradalom hősei⁵⁷⁸ miután trónokat forgattak fel, *diadalmas gonoszságukban*,⁵⁷⁹ mint *új*⁵⁸⁰ Titánok, az eget akarák meghágni. A <*> francia *<philoso>* *corrosiv* bölcselő adeptjei másfél századig hirdeték,⁵⁸¹ mily boldog lesz az emberiség, ha majd egykor teljesedvén a *Plato*⁵⁸² szép álma, a *philosophia* a trónra <fog> ül<ni>. S amint⁵⁸³ *az e nemi*⁵⁸⁴ *philosophia* arra ült, [ez] *megújji*<totta>[tá]⁵⁸⁵ a kereszténység ellen mindazt, mit a Nérók s Déciusok vérengző dühe, a Celsusok s Juliánok⁵⁸⁶ *álbölcselme*⁵⁸⁷ s *sophismái*<*>, s a Lucianok <*> [leleményes s] *boszús*⁵⁸⁸ *gúnyora annak kiirtására* felhasznált[ak, e célra] *s* nem⁵⁸⁹ hiányzott nála sem a forradalmi nyaktiló,

(*örszó: sem*)

(143r)

5)

sem az encyclopædistáknak⁵⁹⁰ *szóvirágba burkolt lassú*⁵⁹¹ mérge, sem a *Voltairek szédítő*⁵⁹² *gúnya*. Ide *járult* [ama]⁵⁹³ <g> csak igen is gyakran *tévirányú*⁵⁹⁴ *tudvány viszketege*, mely szerint az emberek <*gyakran*> elolthatlan tudományos szomjuk

⁵⁶⁶ Sándornak, vagy Timurlengnek,

⁵⁶⁷ Aristidnek,

⁵⁶⁸ Aurélnak

⁵⁶⁹ Hunyadinak.

⁵⁷⁰ *ugymint*

⁵⁷¹ *alapult*,

⁵⁷² és

⁵⁷³ *Intaminatis*

⁵⁷⁴ *mindenek előtt*

⁵⁷⁵ *kiemelnem. –*

⁵⁷⁶ *vallástalan s*

⁵⁷⁷ *problematicus*

⁵⁷⁸ *hősei,*

⁵⁷⁹ *bűnös diadaléretőkben,*

⁵⁸⁰ *új*

⁵⁸¹ *hirdeték,*

⁵⁸² *Plátó*

⁵⁸³ *a mint*

⁵⁸⁴ *ama*

⁵⁸⁵ *megújítja*

⁵⁸⁶ *Juliánok*

⁵⁸⁷ *álbölcselme*

⁵⁸⁸ *boszús*

⁵⁸⁹ *gúnyora felhasználtak, s e célra nem*

⁵⁹⁰ *encyklopædistáknak*

⁵⁹¹ *lassú*

⁵⁹² *szédítő*

⁵⁹³ *járult még ama*

⁵⁹⁴ *tévirányú*

enyhítése⁵⁹⁵ végett mohón⁵⁹⁶ iszszák az olykor rosszul⁵⁹⁷ választott vagy önmagok által felzavart források habjait; hogy egy szemnyi igazságot találjanak, minden mocsáron átgázolván, az új⁵⁹⁸ ismertet<é>et⁵⁹⁹ hitők árán vásárolják,⁶⁰⁰ s míg⁶⁰¹ <ny> pihenés nélkül nyomozzák az utólérhetlent,⁶⁰² felfogni szeretnék a megfoghatlant, bonczolni a testetlent, szóval⁶⁰³ midőn mindent tudni <szereznének, h> [akarnának,]⁶⁰⁴ olyanok lesznek⁶⁰⁵ mint {sz. Bernárd⁶⁰⁶ jellemzése szerint} Abelard: <kiről * *> „Homo⁶⁰⁷ egrediens sui ipsius mensuram, nihil nescit⁶⁰⁸ quae in coelo et terra sunt, praeter seipsum.”⁶⁰⁹ Ha voltak is {az időben} a papságon kívül egyesek, kik⁶¹⁰ a mindenfelől⁶¹¹ ostromlott keresztény hit védelmére sorompóba léptek, de szózatuk olyannak tetszett, mint egy <mu> végképen letűnt⁶¹² múltnak⁶¹³ bágyadt, [haldokló] s tompa⁶¹⁴ viszhangja.

Mіндеzen veszélyt szerencsésen meglábolta Majláthunk. Vallásos érzelmeit⁶¹⁵ atyja oktatásából⁶¹⁶ s példájából merítvén,⁶¹⁷ jókor megtanulá⁶¹⁸ ismerni s tisztelni az egyházat, vagyis⁶¹⁹ azon egyetlen hatalmat, mely előtt Montalambert⁶²⁰ <[sorai] szerint midőn [az ember] meghajolunk,> {<maga> szavai szerint az ember, midőn meghajol,⁶²¹ magasodik; jókor} <növiünk; [jók le] jók> megtanulá az őt is <szaklatott> [kísértett]⁶²² tudvágy csábítás<ának>[inak]⁶²³ ellent állni,⁶²⁴ a feleslegest a szükségesnek alárendelni, s hitkincsét az ész természetes túlkapásai⁶²⁵ s a bölcselem tévedései ellen a <*> kijelentés szent <fegyverével> [sánczai mögől]⁶²⁶ védeni,⁶²⁷ szóval elmondhatni (örvszó: róla.)

⁵⁹⁵ enyhítése

⁵⁹⁶ mohón

⁵⁹⁷ rosszul

⁵⁹⁸ új

⁵⁹⁹ ismeretet

⁶⁰⁰ vásárolják;

⁶⁰¹ míg

⁶⁰² utólérhetlent,

⁶⁰³ szóval,

⁶⁰⁴ vágnak tudni,

⁶⁰⁵ lesznek,

⁶⁰⁶ sz. Bernárd (Megjegyzés: Clairvaux-i Szent Bernard támadta Pierre Abelardot, mint racionalista teológust.)

⁶⁰⁷ „homo

⁶⁰⁸ nescit,

⁶⁰⁹ se ipsum.”

⁶¹⁰ kívül, kik

⁶¹¹ mindenfelülről

⁶¹² letűnt

⁶¹³ múltnak

⁶¹⁴ haldokló, tompa

⁶¹⁵ Vallásos ismereteit s érzelmeit

⁶¹⁶ oktatásaiból

⁶¹⁷ merítvén,

⁶¹⁸ meg tanulá

⁶¹⁹ saját egyházában

⁶²⁰ Montalambert

⁶²¹ meghajol,

⁶²² kísértett

⁶²³ csábjainak

⁶²⁴ ellentállani;

⁶²⁵ ész túlkapásai

⁶²⁶ várfalai megől

⁶²⁷ védeni;

(143v)

róla: „retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientia modum.” Istenben *bízzván*,⁶²⁸ mindent tőle származtatván,⁶²⁹ hozzá vezetvén vissza, s *úgy*⁶³⁰ a birodalmak történelmében⁶³¹ mint saját élte folyamában Istent keresvén, innen érthető azon szende nyugalom, mely *arczulatán*⁶³² el *vala<ba>* hintve, azon méltóságteljes komolyság, mely egész lényét áthatotta, s⁶³³ azon *elmefenség*,⁶³⁴ mely *Bossuet*⁶³⁵ szép kifejezése szerint az ő *derűlségét*⁶³⁶ saját magasságában *<találja>* találja,⁶³⁷ „trouve sa sérénité dans sa hauteur.”

Példás vallásosságához *járult*⁶³⁸ még az ő valódi *türelme* is azon igazság bizonyosságául,⁶³⁹ miszerint erős *hitűnek*⁶⁴⁰ kell annak lenni, ki a mások meggyőződését tisztelni, a keresztény szeretettől áthatottnak, a ki minden emberben saját testvérét látni, s mélyen vallásosnak, a ki⁶⁴¹ a vakbuzgalmat kárhozthatni s a türelmet s lelkiismeret szabadságát⁶⁴² ennek józan értelmében hirdetni akarja.

Egyéb *<kival>* jeles tulajdonai közt nem lehet névszerint megemlítenem⁶⁴³ még *ékesszólását* is, mely, úgy látszik, a Majláthoknak örökségül⁶⁴⁴ jutott.

Az embert, {*úgy*⁶⁴⁵ mond egy [korunkbeli] *külföldi* jeles⁶⁴⁶ *író*,⁶⁴⁷} semmi sem különbözteti meg annyira az *állattól*,⁶⁴⁸ mint a beszéd, miután ez közvetlenül⁶⁴⁹ a gondolkodó ész szüleménye. Eme bámulatos tehetség mindig rejtélyes erővel hat reánk⁶⁵⁰ akár aztán a *csacsogó*⁶⁵¹ gyermek rebegésében, akár a szónok⁶⁵² *menydörgésében*⁶⁵³ nyilatkozzék, s a szó akár halk lépttel az elmélkedés *irányát*⁶⁵⁴ kövesse, akár az ének *melodikus*⁶⁵⁵ lejtésénél az éposz magaslataig emelkedjék, vagy az andalgó lant

⁶²⁸ *bízzván*,

⁶²⁹ származtatván, és

⁶³⁰ *úgy*

⁶³¹ történelmében,

⁶³² *arczán*

⁶³³ és

⁶³⁴ *elmefenség*,

⁶³⁵ *Bossuet*

⁶³⁶ *derűlségét*

⁶³⁷ *találja*:

⁶³⁸ *járult*

⁶³⁹ *bizonyosságaúl*,

⁶⁴⁰ *hitűnek*

⁶⁴¹ *vallásosnak, ki*

⁶⁴² *türelmet s a lelkiismereti szabadságot*

⁶⁴³ *megemlítenem*

⁶⁴⁴ *örökségül*

⁶⁴⁵ *úgy*

⁶⁴⁶ *korunkbeli jeles*

⁶⁴⁷ *író*,

⁶⁴⁸ *állattól*,

⁶⁴⁹ *közvetlenül*

⁶⁵⁰ *reánk*,

⁶⁵¹ *csacsogó*

⁶⁵² *a fellengző szónok*

⁶⁵³ *menydörgésében*

⁶⁵⁴ *lassú menetét*

⁶⁵⁵ *melodikus*

bűvös körében kéjelegjen. Moore Tamás⁶⁵⁶ szerint a nehéz dolgok, a ritkább ajándékok⁶⁵⁷ egyike levén⁶⁵⁸ ezrek előtt⁶⁵⁹ állva gondolkodni⁶⁶⁰ s a gondolatokat (*örszó: rögt*)

(144r)

rögtön s folyvást logikailag⁶⁶¹ rendezni s kellő szavakba öltöztetni,⁶⁶² a művelt szónokok⁶⁶³ mindig s mindenütt <a> nagy hatályú⁶⁶⁴ s *kitűnőbb egyének*⁶⁶⁵ voltak; – szónok[ok]at érték⁶⁶⁶ s nem demagóg<*>⁶⁶⁷ s⁶⁶⁸ sophista szájhősöket, hanem oly férfiakat, kik természetes tehetségüket az ó és új⁶⁶⁹ világ *balhatlan*⁶⁷⁰ példányinak tanulmányozásában képezvén ki, azt csak a rend, az ősi intézmények, a korszerű s józan⁶⁷¹ haladás, szóval a közjólét⁶⁷² érdekében szeretik használni, irtódzva⁶⁷³ a gondolatól, hogy hatalmuk hazájok káráig⁶⁷⁴ fajuljon: „vile nefas, plus patria potuisse sua”; – oly <*> férfiakat, kik tárgyuktól áthatva s *hevítve*,⁶⁷⁵ lelkükben⁶⁷⁶ a meggyőződés nyugalmát, szívökben a közlés ösztönét, ajkukon a Cháriszok sejtes mézét <*> viselik, s kiket, ha polgártársaikra <*> jótékony hatást s ezzel⁶⁷⁷ eredményes befolyást gyakorolnak,⁶⁷⁸ az emberek igazolt büszkeséggel szemlélik bennök önmagok felmagasztaltatását, s azok hírében⁶⁷⁹ s nevében saját dicsőségeket helyezik.

A szó, a beszéd ezen ajándokával Majláthunk⁶⁸⁰ különösen meg volt áldva, s ha gondolatit papíron⁶⁸¹ betűkben⁶⁸² testesítette,⁶⁸³ minden *darab* irománya⁶⁸⁴ egy tökéletes⁶⁸⁵ s mintaszerű⁶⁸⁶ mű volt;⁶⁸⁷ ha pedig közhelyeken,⁶⁸⁸ a megyei, törvényho-

⁶⁵⁶ Moore Tamás

⁶⁵⁷ ajándékok

⁶⁵⁸ levén,

⁶⁵⁹ előtt

⁶⁶⁰ gondolkodni,

⁶⁶¹ logikailag

⁶⁶² öltöztetni:

⁶⁶³ művelt s valódi szónokok

⁶⁶⁴ hatályú

⁶⁶⁵ becsű férfiak

⁶⁶⁶ érték,

⁶⁶⁷ demagóg

⁶⁶⁸ és

⁶⁶⁹ új

⁶⁷⁰ örök

⁶⁷¹ korszerű józan

⁶⁷² köz jólét

⁶⁷³ irtódzva

⁶⁷⁴ káráig

⁶⁷⁵ hevítve,

⁶⁷⁶ lelkökben

⁶⁷⁷ evvel

⁶⁷⁸ gyakorolnak;

⁶⁷⁹ hírében

⁶⁸⁰ Majláthunk

⁶⁸¹ papíron

⁶⁸² betűkben

⁶⁸³ testesítette, –

⁶⁸⁴ minden irománya

⁶⁸⁵ tökéletes,

⁶⁸⁶ mintaszerű

⁶⁸⁷ volt; –

⁶⁸⁸ köz helyeken,

zási vagy bizottmányi tanácssteremekben akár mint elnök⁶⁸⁹ akár mint vezérszónok⁶⁹⁰ az előharcosok s protagonisták egyike <*> emelt szót, logikájának⁶⁹¹ éles volta,⁶⁹² érveinek döntő *súlya*⁶⁹³ ,⁶⁹⁴ keresetlen ékesszólásának <*> varázsa által mindvégig feszülten⁶⁹⁵ tartva a hallgatók figyelmét, ezek közt azokat is bámulatra ragadá, kiknél *a* (*örszó: meg*)

(144v)

*megférést*nek⁶⁹⁶ a pártszellem útját⁶⁹⁷ állta. Nem volt oly abstract tárgy vagy száraz ügy, melyről⁶⁹⁸ <szóiban> [*ba értekezett,*]⁶⁹⁹ ki nem tört volna belőle az ékesszólás szikrája,⁷⁰⁰ mint ama <V>e hűs⁷⁰¹ <*> üdítő⁷⁰² vizek, melyek {a tikkadt *utas*⁷⁰³ szomjának enyhítésére⁷⁰⁴} a sivatag szikláiból fakadnak.

{A józan szabadság embere lévén, nem szerette azokat, kik Tocqueville szavai szerint a szolgaság ízét az erény alkatrészének tekintik, s épen azért, mert a} <A> vitatkozásban a szabadság {nyilatkozatát s haladását szemlélvén,⁷⁰⁵ azt minden téren kedvelte⁷⁰⁶ és pedig nem saját <*dicsőségének*>, [felsőbbse öntudatában,] hanem csak⁷⁰⁷ az igazság<*nak*> érdekében, mely, miként mondá, <*min*> a józan vitatkozás által mindig nyer, nyer még akkor is, ha nem győz, s mely a legélénkebb harcban is inkább győzelmet⁷⁰⁸ keres, mint diadalt.}

Eszmemenetében s okoskodásiban védveit önmagából merítvén,⁷⁰⁹ ezeket, <ügy> [mint a selyemrovar az ő fonalszárait,] saját szerű⁷¹⁰ ügyességgel egy természetes de [szét] alig bontható gombolyaggá *kerekíté,*⁷¹¹ „ totus teres⁷¹² atque rotundus,⁷¹³ <*mint a selyemrovar, mely az önmagából eresztett szálakat ösztönszerűleg egy sima s teljes épségű tojásdad burokká köti, melynek fonalából majd az ügyes mesterkéz mindennemű drága szövetet fog létesíteni.*>⁷¹⁴ Egyébiránt az ő ékesszólásának jelleme s hatalma nem a csengő szavakban s keresett pompás képekben, hanem a gondolatok *új*-⁷¹⁵ s *magasváltában,*⁷¹⁶ {az

⁶⁸⁹ elnök,

⁶⁹⁰ vagy

⁶⁹¹ logikájának

⁶⁹² éles volta,

⁶⁹³ súlya

⁶⁹⁴ és

⁶⁹⁵ feszülten

⁶⁹⁶ az áttérésnek

⁶⁹⁷ útját

⁶⁹⁸ melynél

⁶⁹⁹ beszéde közben

⁷⁰⁰ ékesszólás villogó szikrája,

⁷⁰¹ hűs

⁷⁰² üdítő

⁷⁰³ vándor

⁷⁰⁴ enyhítésére

⁷⁰⁵ szemlélé,

⁷⁰⁶ kedvelte,

⁷⁰⁷ hanem egyedül csak

⁷⁰⁸ győzelmet

⁷⁰⁹ merítvén,

⁷¹⁰ saját szerű

⁷¹¹ tudta kerekíteni:

⁷¹² teres,

⁷¹³ rotundus;”

⁷¹⁴ s minthogy mindig a résen állt, sajátjává tevé, hogy ne hiányozzék nála soha se a harc előtt a csataakézség, se a harc alatt a hidegvérűség.

⁷¹⁵ új,

egybefüggő érvek ereje mellett} a kifejezés egyszerűségében⁷¹⁷ s azon sajátosságos festői tehetségben [állott], mely szerint⁷¹⁸ <szavai> midőn a múlttól⁷¹⁹ vagy a jelenről szól,⁷²⁰ szavaiban egy *csalhatlan*⁷²¹ hű tükör mutatkozott; ha pedig olykor a jövőre is kiterjeszkedett, többnyire bús sejtelmek a látókok hárfájának <ti> jóshangjaiként tüntek fel.

<Ez> Emel⁷²² nyerte ő s érdemlette ki,⁷²³ hogy a világ legszabadabb népének háttárazatira úgy⁷²⁴ az illető megyékben⁷²⁵ mint a hongyülés mindkét⁷²⁶ tabájánál, sőt bírói⁷²⁷ minőségében még honunk legfőbb ítélőszékének⁷²⁸ végzéseire is oly lényeges befolyást gyakorolt, s hogy ekként teljes joggal reá alkalmazhatók a római költőnek [Pompejusra vonatkozó] ama szép szavai:

„salua⁷²⁹

Libertate potens, rectorque Senatus⁷³⁰

Sed regnantis⁷³¹ erat.”

(örv. A.)

(145r)

6)

Az 184³⁷³² és 1848-⁷³³ országgyűlések⁷³⁴ alatt gondjai közt némi enyhülést a pozsonyi⁷³⁵ regényes vidékek bejárásában keresvén, {igen gyakran} n<é>kem juttatá⁷³⁶ a szerencsét, hogy sétáiban őt kísérjem.⁷³⁷ Ezen órák előttem felejthetlenné lesznek. Ha Seneca⁷³⁸ szerint: „Habes,⁷³⁹ quod ex sapiente viro vel tacente proficias,” könnyű⁷⁴⁰ megítélni, mily nyereség, mennyi élvezet volt reám⁷⁴¹ nézve ily bölcs férfival gyakran, fesztelenül⁷⁴² s meghittent társalognom. Beszédjei a tudományok csak nem valamennyi ágaira kiterjedvén, a⁷⁴³ római irodalomban⁷⁴⁴ bámulatos jártasságánál fogva

⁷¹⁶ egészséges s magas voltában, s

⁷¹⁷ egyszerűségében

⁷¹⁸ szerint,

⁷¹⁹ múlttól

⁷²⁰ szólott,

⁷²¹ kristálytisza s

⁷²² Ezzel

⁷²³ s érdemlette ki ő,

⁷²⁴ úgy

⁷²⁵ megyékben,

⁷²⁶ mind két

⁷²⁷ bírói

⁷²⁸ ítélőszékének

⁷²⁹ „----- salua

⁷³⁰ Senatus,

⁷³¹ regnantis,

⁷³² 1840-diki

⁷³³ 1843-diki

⁷³⁴ országgyűlések

⁷³⁵ pozsonyi

⁷³⁶ juttatá

⁷³⁷ kísérjem.

⁷³⁸ Seneca

⁷³⁹ „habes,

⁷⁴⁰ könnyű

⁷⁴¹ rám

⁷⁴² férfival fesztelenül

⁷⁴³ Beszédei a

⁷⁴⁴ irodalomban

classicus idézményekkel voltak fűszerezve⁷⁴⁵ s azon elmés s *practicus*⁷⁴⁶ észrevételekkel <üszde> *rakva*,⁷⁴⁷ melyeket csak egy⁷⁴⁸ az övéhez hasonló műveltség,⁷⁴⁹ komoly elmélkedés, nehéz <id> s vészterhes időkben futott *fényes* pálya⁷⁵⁰ s valódi életbölcesség nyújthat.⁷⁵¹ Azonban beszélgetései[nek⁷⁵² tárgya,] miként ily államférfihez s *keresztény bölcshez* illet,⁷⁵³ főleg honunk sorsa, {*multja*⁷⁵⁴ s jövője volt, s egy ily alkalommal történt, hogy midőn⁷⁵⁵ ő a társalgás alatt szebbnél szebb idézményekben áradoznék,⁷⁵⁶ s én} <a bölcsészet s vallás legforróbb czikekei körül forogtak, s e tekintetben> magyar fajunk *rendkívüli* s csaknem⁷⁵⁷ páratlan honszeretetének okát hazánk sokszoros előnye mellett különösen egykori⁷⁵⁸ nagyságának <a *fájdalmas emlékezetében*> s az őt ért annyi inség, *nyomor* s szenvedésnek⁷⁵⁹ <fr> bús emlékezetében keresvén,⁷⁶⁰ erre vonatkozólag egy középkori írónak⁷⁶¹ Rómát illető eme distichonját⁷⁶² *felhozáim*.⁷⁶³

„Par tibi Roma nihil, cum sis <p> prope tota ruina,

Et quanta fueris integra, fracta doces.”

hevesen felkiáltott, *miszerint*⁷⁶⁴ ezen, oly igen hazánkra illő verspárért saját az napi valamennyi idézményeit örömezt átengedi, s egyszersmind azt <ve> nem csak rögtön jegyzékbe vevé,

(*országó: han*)

(145v)

hanem előttem később is *kedvtelten számtalanszor*⁷⁶⁵ ismétlé.⁷⁶⁶ Ez magában ugyan csekélység, de jellemzi mégis benne azon *fennlobogó*⁷⁶⁷ honszeretetet, melyről egyébként egész élte⁷⁶⁸ tanuskodik.⁷⁶⁹

A királynak s a hazának egyiránt *híve*⁷⁷⁰ levén, ebbeli loyalis érzelmének kifejezését az ősi alkotmány iránti ragaszkodásban kereste, s ép<p>oly kevésé helyeselte azt, a mi a kormány intézkedéseiben <azt, a mi *azzal*> [avval]⁷⁷¹ ellenkezni látszott,⁷⁷²

⁷⁴⁵ fűszerezve,

⁷⁴⁶ gyakorlati

⁷⁴⁷ töltve,

⁷⁴⁸ egy,

⁷⁴⁹ műveltség,

⁷⁵⁰ futott pálya,

⁷⁵¹ nyújthat.

⁷⁵² beszélgetéseinek

⁷⁵³ államférfihez illet,

⁷⁵⁴ multja

⁷⁵⁵ midőn

⁷⁵⁶ áradozna,

⁷⁵⁷ fajunk csaknem

⁷⁵⁸ különösen még egykori

⁷⁵⁹ inség és szenvedésnek

⁷⁶⁰ emlékezetében is keresvén,

⁷⁶¹ írónak

⁷⁶² distichonját

⁷⁶³ hoznám fel:

⁷⁶⁴ miként

⁷⁶⁵ gyakran

⁷⁶⁶ ismételé.

⁷⁶⁷ fennlobogó

⁷⁶⁸ élete

⁷⁶⁹ tanuskodik.

⁷⁷⁰ híve

⁷⁷¹ azzal

⁷⁷² ellenkezhetett,

mint azt, a mi a honfiak részéről annak lényeges s rögtöni átalakítására⁷⁷³ célzott,⁷⁷⁴ nem *ügy*,⁷⁷⁵ miként a Terencz⁷⁷⁶ fősvénye⁷⁷⁷ <ak> mondá: „*etiam*⁷⁷⁸ *araneas mihi servari volo*,” hanem inkább *szeimei előtt tartván*⁷⁷⁹ Plinius ama szavai:⁷⁸⁰ „*Difficile est addere vetustis novitatem, novis auctoritatem*,”⁷⁸¹ azt⁷⁸² a mi bár honnan⁷⁸³ eredő visszaélésnek mutatkozott, orvoslani,⁷⁸⁴ a mi elavult,⁷⁸⁵ ovakodva kimetszeni; a mi szükségesnek tetszett, *miután az idő s komoly vitatkozás által megérlelve, a nemzet közkivánalmává vált*, elfogadni;⁷⁸⁶ erősbíteni⁷⁸⁷ saját érdekünkben a kormány hatalmát, hogy rendeltetésének megfelelhessen; fékezni a megyéknek⁷⁸⁸ nem alkotmányos autonómiáját, hanem⁷⁸⁹ igénybe⁷⁹⁰ vett mindenhatóságát, s daczban s *köszgyűlési s [követ- s <*>]* tisztválasztási⁷⁹¹ szánandó jelenetekben nyilatkozott ama <*> rakoncátlanságait, melyekre oly igen alkalmazhatók Tacitus⁷⁹² eme szavai: „*<in> ob*⁷⁹³ *certamina potentium invalido legum auxilio, quæ <*> vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur*,”⁷⁹⁴ szervezni az országgyűlést, hol az egyik
(*örszó: tábl*)

(146r)

táblánál a szavazók száma határtalan *volt*, a⁷⁹⁵ másíknál pedig a szavazatok nagyobb része *se nem számolt se nem számított*;⁷⁹⁶ <*> *biztosítani*⁷⁹⁷ a kir. városok <*politikai*> törvényhozási jogát, s növelni s biztosítani⁷⁹⁸ *politikai*⁷⁹⁹ *súlyát*;⁸⁰⁰ korszerű⁸⁰¹ törvények s intézetek által emelni a nép vagyonosságát s⁸⁰² értelmiségét, {s ezekben itthon a többi nemzetiségek jogainak *tisztelete*⁸⁰³ mellett igazolni⁸⁰⁴ fajunk

⁷⁷³ átalakítására

⁷⁷⁴ célzott, –

⁷⁷⁵ ügy,

⁷⁷⁶ Terencz

⁷⁷⁷ Fősvénye

⁷⁷⁸ „Etiam

⁷⁷⁹ figyelmeztvén

⁷⁸⁰ szavaira:

⁷⁸¹ auctoritatem,” –

⁷⁸² azt,

⁷⁸³ bárhonnan

⁷⁸⁴ orvoslani;

⁷⁸⁵ elavult,

⁷⁸⁶ mi a nemzet köz kívánalma szerint szükségesnek tetszett, elfogadni;

⁷⁸⁷ erősbíteni

⁷⁸⁸ megyéknek –

⁷⁸⁹ hanem –

⁷⁹⁰ igénybe

⁷⁹¹ s tisztválasztási

⁷⁹² Tacitus

⁷⁹³ „Ob

⁷⁹⁴ turbabantur;” –

⁷⁹⁵ határtalan, a

⁷⁹⁶ súlytalan s számíthatlan volt;

⁷⁹⁷ érvényesíteni

⁷⁹⁸ biztosítani

⁷⁹⁹ politikai

⁸⁰⁰ nyomatékosságát;

⁸⁰¹ korszerű

⁸⁰² és

⁸⁰³ teljes méltánylása

⁸⁰⁴ igazoltaknak mutatni ki

*tulnyomoságát,*⁸⁰⁵ szilárdítani⁸⁰⁶ a törvényes függetlenség teljes fentartása⁸⁰⁷ mellett hazánknak Ausztriávali szorosb egyességét⁸⁰⁸ mint az *osztrák* birodalom⁸⁰⁹ nagyhatalmi állásának s nemzeti létünk *<nek>*⁸¹⁰ haladó műveltségünk⁸¹¹ s szebb jövőnk lényeges feltételét;⁸¹² végre alkotmányunk további kiképzésénél az idegen szokások s intézmények üdvtelen utánzása helyett egyedül⁸¹³ történelmi múltunkat,⁸¹⁴ nemzeti sajátosságunkat, valódi szükségünket s a birodalom másik fele iránti viszonyainkat szemmel⁸¹⁵ tartani: – ezek voltak azon politikai⁸¹⁶ elvek, melyeket ő *ügy*⁸¹⁷ a magán körökben⁸¹⁸ mint a nyilvános helyeken, *ügy*⁸¹⁹ a fejedelem⁸²⁰ mint a nemzet tanácsában mindvégig a magáéinak vallott <,>. <<minden alk> abbeli meggyőződését minden alkalommal fennen hirdetvén: hogy az igaz hazafiság nem a kormány örökös gyanúsításában, hanem a kormány és a nemzet felvilágosításában, s kiegészítések, kölcsönös bizalmuk s közremunkálkodásuk eszközésében áll, s hogy az, ki hivatalul <idegen magát> a nemzet élére igyekszik magát feltolni, s ezt a <népfe> közszabadság, honboldogság s népuralom nagy szavaival s azon kevélység ingerével szédít <i>[vén,] mely a rongyok s az aranyos mez alatt egyiránt lüktet, <őt> megfontolatlan, rögtöni lépésekre tüzzeli: ez a közjó (ország: czéje)

(146v)

czéje alatt csak saját érdekét keresi, [s] a hazs s szabadság ellensége.>

Alkotmányunknak, miként <*> Majláth óhajtá, zajtalan⁸²¹ átalakítására⁸²² minden készen állott. Már törvény által volt 1843-ban⁸²³ [meg]állapítva⁸²⁴ a nem-nemesek hivatal- s birtokképesége; a vallásbeli viszályok czélszerű⁸²⁵ intézkedések által meg voltak szüntetve; ki volt {a közterhek⁸²⁶ viselésének, ki} a jobbágy telkek⁸²⁷ s az urbéri terhek megválthatásának nagy elve mondva, s már működött⁸²⁸ csekély személyem részvételével is azon országos bizottmány, mely eme megváltás s a kármentesítés⁸²⁹ módja, mértéke s eszközei iránt <a *> véleményadás végett ugyan-

⁸⁰⁵ igényeit; –

⁸⁰⁶ szilárdítani

⁸⁰⁷ függetlenség fenntartása

⁸⁰⁸ egyességét,

⁸⁰⁹ mint a birodalom

⁸¹⁰ létünk,

⁸¹¹ műveltségünk

⁸¹² feltételét; –

⁸¹³ egyedül

⁸¹⁴ múltunkat,

⁸¹⁵ viszonyainkat, s az azzali felbonthatlan kapcsot szemmel

⁸¹⁶ politikai

⁸¹⁷ ügy

⁸¹⁸ magánkörökben,

⁸¹⁹ ügy

⁸²⁰ fejedelem,

⁸²¹ óhajtá, békés, zajtalan

⁸²² átalakítására

⁸²³ 1844-ben

⁸²⁴ megállapítva

⁸²⁵ czélszerű

⁸²⁶ köz terhek

⁸²⁷ jobbágytelkek

⁸²⁸ működött

⁸²⁹ kármentesítés

csak a Majláth elnöklete alatt mindjárt az 1847-⁸³⁰ hongyülés⁸³¹ kezdetén ki volt küldve.

Bekövetkeztek az 1848-⁸³² események, melyek fölötti elbúsultában nem azt fájalta ő, a mi az akkori hongyülésen a nép közérdekében, *a művelt világ örömtapsaival üdvözöbbe* történt,⁸³³ hanem azon *<menthetetlen>* szánandó rohamot, melylyel *<{a szónoklatok varázsa alatt}>* a törvényeket rögtönöztük, *alig sejtván, hogy a nagy sebben a kítűzött ezélt túlhaladtuk, s midőn, csak a réginek korszerű javítása volt s lebetett feladatunké, akaratlanul is atyáinknak annyi vésszel daczolt évezredes művét ledöntvén, romjain új dívatelek szerint s új alapokon egy egészen új alakú de tarthatlan épületet emeltünk.*⁸³⁴

Méltó⁸³⁵, *>*⁸³⁵ hogy e helyen felemlít^{<siük>}[sem] azon bátorságot, melyet Majláth *ez <ez>*⁸³⁶ országgyűlés⁸³⁷ alatt éppen⁸³⁸ azon alkalommal tanúsított,⁸³⁹ midőn a rendek tábláján már elfogadott *<re>* legfontosb reformjavaslatok⁸⁴⁰ kerültek *(örszó: a)*

(147r)

7)

a főrendek elé. [A nádor] ezek tárgyalása⁸⁴¹ végett a rendes ülés bevégezése után hirtelen az esteli⁸⁴² órákra *<ren>* második ülést rendelt;⁸⁴³ *<Eme>* [melyre⁸⁴⁴ mivel] a kellő hirdetés hiánya miatt a főrendek igen gyéren jelentek meg, *<miért is>* Majláth hivatkozva a szőnyegen volt tárgyak fontosságára, a tagok csekély számára s az esteli⁸⁴⁵ idő késővoltára,⁸⁴⁶ a már akkor *kárbozato*⁸⁴⁷ befolyást nyert s gyakorolt karzatok zajos, gúnyos⁸⁴⁸ s fenyegető kiáltozásának⁸⁴⁹ daczára is⁸⁵⁰ az ülésnek másnapra *való* halasztását⁸⁵¹ sürgette, eredménytelenül⁸⁵² ugyan, azonban bátorságának érdemét épen az tünteti ki, hogy senki által sem támogatva⁸⁵³ *<egymaga szól>* a jog, rend s házszabály mellett és pedig több ízben egymaga szólalt fel, s elmondhatni róla, mit *<Horatius>*

⁸³⁰ 1847-diki

⁸³¹ hongyülés

⁸³² 1848-diki

⁸³³ köz érdekében történt,

⁸³⁴ rögtönöztük.

⁸³⁵ Méltó,

⁸³⁶ az

⁸³⁷ országgyűlés

⁸³⁸ épen

⁸³⁹ tanúsított,

⁸⁴⁰ reformjavaslatok

⁸⁴¹ tárgyalása

⁸⁴² esteli

⁸⁴³ rendelt,

⁸⁴⁴ melyre,

⁸⁴⁵ esteli

⁸⁴⁶ késő voltára,

⁸⁴⁷ sajnos

⁸⁴⁸ gúnyos

⁸⁴⁹ kiáltozásának

⁸⁵⁰ is,

⁸⁵¹ másnapra halasztását

⁸⁵² eredménytelenül

⁸⁵³ támogatva,

megfutamodott polgártársainak fedezésére a hídon egyes-egyedül⁸⁵⁴ ellenszegült⁸⁵⁵ Horátius⁸⁵⁶ Coclesről mond Livius: „ingenti pontem occupavit gradu.”

Ugyanazon évben a pozsonyi⁸⁵⁷ után a pesti országgyűlés⁸⁵⁸ csak hamar⁸⁵⁹ egybehívatván,⁸⁶⁰ ő a királyi felség által a felső ház⁸⁶¹ elnökévé lón kinevezve;⁸⁶² azonban az akkori körülmények⁸⁶³ közt e minőségben⁸⁶⁴ nem jutott magas tehetségének <*> kellő hatáskör, s szokott tevékenységét még azon betegeskedés is korlátozá, melynek <fájda> gyakori jelenségei őt annyi fáradalmi⁸⁶⁵ után <az a> a nyugalom⁸⁶⁶ s, visszavonulás⁸⁶⁷ szükségére mindinkább <*> [figyelmeztették]. Nyílt⁸⁶⁸ ez alatt mégis a fejedelem és a hon⁸⁶⁹ iránti igaz szeretetének tanúsítására⁸⁷⁰ egy különös ⁸⁷¹ szinte végső alkalom, midőn, fájdalom, a koczka
(*ország: el*)

(147v)

el levén már vetve, a császári seregek⁸⁷² közeledtével a törvényhozó⁸⁷³ testület által azon országos bizottmány⁸⁷⁴ élére lón álltva,⁸⁷⁵ mely a kiegyenlítés⁸⁷⁶ eszközlése végett teljhatalommal ellátottan a császári hadsereg főparancsnokához, s esetlegesen⁸⁷⁷ ő cs. kir. apostoli felségéhez⁸⁷⁸ küldetett ki. Magának az országgyűlésnek⁸⁷⁹ állása <szogosultsága> több mint kétséges, a helyzet válságos, a feladat nehéz,⁸⁸⁰ sikamlós volt: azonban Majláth legottan felismervén, hogy itt azon végzetszerű pillanatok egyike tűnt fel, melyek a népek s birodalmak életében csak igen ritkán⁸⁸¹ de mindig sorsdöntőleg állnak be, {„imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus,”} minden töpreny s habozás nélkül elszánta magát arra, mit lelkiismerete⁸⁸² sugallata szerint tőle a trón és hon érdeke követelt. Magam is tagja levén ezen küldöttségnek, tanúbizonyosságot⁸⁸³ tehetek a hűségéről,⁸⁸⁴ melylyel abban eljárni törekedtet,⁸⁸⁵ és ha a

⁸⁵⁴ egyes-egyedül
⁸⁵⁵ ellenszegült
⁸⁵⁶ Horatius
⁸⁵⁷ pozsonyi
⁸⁵⁸ hongyülés
⁸⁵⁹ csakhamar
⁸⁶⁰ egybehívatván,
⁸⁶¹ felsőház
⁸⁶² kinevezve:
⁸⁶³ körülmények
⁸⁶⁴ minőségben
⁸⁶⁵ fájdalmi
⁸⁶⁶ nyugalom,
⁸⁶⁷ s visszavonulás
⁸⁶⁸ Nyílt
⁸⁶⁹ és hona
⁸⁷⁰ tanúsítására
⁸⁷¹ és
⁸⁷² hadseregek
⁸⁷³ az akkori törvényhozói
⁸⁷⁴ bizottmány
⁸⁷⁵ állítva,
⁸⁷⁶ kiegyenlítés
⁸⁷⁷ esetleg
⁸⁷⁸ felségéhez,
⁸⁷⁹ ama testületnek
⁸⁸⁰ és
⁸⁸¹ ritkán,
⁸⁸² lelkiismerete
⁸⁸³ tanúbizonyosságot

bicskei főhadiszálláson⁸⁸⁶ felkeresett tábornagy, a nemzetünkhez egyébként később⁸⁸⁷ is mindig méltányosnak mutatkozott herczeg Windischgrätz, akár *szelídebb* s biztosítóbb⁸⁸⁸ választ ad, akár megengedi, hogy a küldöttség, miként *szándéka volt s előtte nyilatkozott is*,⁸⁸⁹ közvetlenül⁸⁹⁰ Olmützbe,⁸⁹¹ Urunk⁸⁹² s királyunk felséges személyéhez s atyai szívéhez járuljon,⁸⁹³ *hiszem azt*,⁸⁹⁴ hogy a közügy a fennforgott⁸⁹⁵ nehézségek <a> mellett is⁸⁹⁶ a *király*⁸⁹⁷ és nemzet⁸⁹⁸ megelégedésére volt volna elintézhető.⁸⁹⁹

És ezután⁹⁰⁰ csak hamar⁹⁰¹ bekövetkeztek a mindnyájunk <emlékezetében *> {előtt ismeretes} napok, s ezek<nek> folytán életbe<n> lőn
(*örvszó: lép*)

(148r)

léptetve egy *új*⁹⁰² s a *m*⁹⁰³ ősi intézményeinktől teljesen eltérő rendszer, melylyel *sem azt ő* alkotmányos⁹⁰⁴ érzelme, *sem azt ő* alkotmányos⁹⁰⁵ méltósága meg nem fért.

Nemzeti [legérzékenyebb] veszteségeink <közé szerint *> egyikének tekinthető, hogy ő e szerint⁹⁰⁶ s⁹⁰⁷ gyöngékedése által is kényszerítve⁹⁰⁸ lévén<, >⁹⁰⁹ magas hivatalától megválni, *tétlenség s némaságra lőn kárhozhatóva*. *De*⁹¹⁰ ő magányában is önmagához hasonló maradt, lelkét⁹¹¹ a régi s *újabb*⁹¹² kor[nak]⁹¹³ s⁹¹⁴ saját⁹¹⁵ dicsőségesen lefutott pályájának nagy emlékezetein legeltetve, hazánk sorsát szüntelenül⁹¹⁶ szívéen hordozva, jobbra⁹¹⁷ fordultának⁹¹⁸ minden⁹¹⁹ még oly bágyadt reménységét is örömmel üdvö-

⁸⁸⁴ azon hűség s buzgalomról,

⁸⁸⁵ törekedett;

⁸⁸⁶ főhadiszálláson

⁸⁸⁷ egyébként azelőtt is s később

⁸⁸⁸ akár biztosítóbb

⁸⁸⁹ óhajtá,

⁸⁹⁰ közvetlenül

⁸⁹¹ Olmützbe,

⁸⁹² urunk

⁸⁹³ járuljon,

⁸⁹⁴ hinnünk lehet,

⁸⁹⁵ fennforgott

⁸⁹⁶ is,

⁸⁹⁷ fejedelem

⁸⁹⁸ és a nemzet

⁸⁹⁹ elintézhető. Sorsunk úgy hozta magával, hogy az ezen küldöttséghez kötött gyenge remény is eltűnjék, miként eltűnik a szivárvány a viharban.

⁹⁰⁰ azután

⁹⁰¹ csakhamar

⁹⁰² új

⁹⁰³ mí

⁹⁰⁴ melylyel Majláthunknak sem alkotmányos

⁹⁰⁵ sem alkotmányos

⁹⁰⁶ szerint,

⁹⁰⁷ de még

⁹⁰⁸ kényszerítve

⁹⁰⁹ lőn

⁹¹⁰ megválni. Azonban

⁹¹¹ maradt, s lelkét

⁹¹² újabb

⁹¹³ kornak,

⁹¹⁴ és,

⁹¹⁵ saját,

⁹¹⁶ szüntelenül

⁹¹⁷ hordva, s jobbra

zölve, {annak szebb jövőjét} Isten jóságánál, a fejedelem kegyességénél⁹²⁰ s az elévülhetlen jog örökvoltánál fogva⁹²¹ <hazánk jobb jövőjébe> rendületlenül⁹²² hitte. <Iöbbször idézvén e tekintetben előtem is * szavait *.>

A történelem magasztalva szól némely bölcs⁹²³ nevezetes férfiakra csendes félrevonultságokban,⁹²⁴ de nem mutathat fel szebbet, nagyobbát, mint a Majláth méltósága az ő magányában. Idejét könyvei, gazdászata s Istene közt osztván fel, kies, zajtalan lakában nyugodtan élte ő élte végső éveit,⁹²⁵ s innen, mint valamely biztos révparról, nézvén⁹²⁶ az <ádáz> ádáz szenvedélyek áldástalan küzdelmeit,⁹²⁷ <*> ott érte be az újra⁹²⁸ feléledt alkotmányosság hajnalának oly sokat ígért első sugarait, s evvel (örvszó: egysz)

(148v)

egyszersmind azon örömet, hogy nagy⁹²⁹ fiát, kit 1847-ben mint főispányt⁹³⁰ látott, most mint főtárnokot szemlélje, s⁹³¹ sejttesse, miszerint a Majláth névnek általa öröklött s gyarapított⁹³² dicsősége növekedő fényben továbbá is családjának <saja> biztos sajátja marad, s az ő szelleme, miként Elizeusra az Illés lelke, György fiára⁹³³ át fog szállni.⁹³⁴

Betegsége <mindinkább> [folyvást] haladván, a porszemek a homokórában mindinkább ritkultak,⁹³⁵ s ő azokat rettegés nélkül számítá,⁹³⁶ miként, habár fájdalommal is, de⁹³⁷ Isten szent akaratán⁹³⁸ teljes megnyugvással⁹³⁹ s⁹⁴⁰ keresztény odadással viselé <h> hön szeretett jeles hitvésének⁹⁴¹ <pár évvel> az előtt pár évvel történt halálát is, példájában tanusítván⁹⁴² azt, hogy a jámbor kereszténynél a fájdalom színig megtöltheti⁹⁴³ ugyan a keserűség ürömkelyhét,⁹⁴⁴ azonban mindig hiányzani fog [abban] azon csepp, melytől az megcsordulhatna.⁹⁴⁵

⁹¹⁸ fordúltának

⁹¹⁹ minden,

⁹²⁰ kegyességénél

⁹²¹ fogva,

⁹²² rendületlenül

⁹²³ és

⁹²⁴ félrevonultságokban;

⁹²⁵ tölté ő élte vég szakát,

⁹²⁶ révparról nézvén

⁹²⁷ ádáz szenvedélyek küzdelmeit,

⁹²⁸ újra

⁹²⁹ egyetlen

⁹³⁰ főispánt

⁹³¹ és

⁹³² gyarapított

⁹³³ fiára Györgyre

⁹³⁴ szállani.

⁹³⁵ ritkultak,

⁹³⁶ számítá,

⁹³⁷ fájdalommal, de

⁹³⁸ akaratán

⁹³⁹ megnyugvás

⁹⁴⁰ és

⁹⁴¹ nejének

⁹⁴² tanusítván

⁹⁴³ megtöltheti

⁹⁴⁴ ürömkelyhét,

⁹⁴⁵ megcsordulhatna.

<Végperceiben áldást mondott a hazájára: „et dulces moriens reminiscitur” Argos.> *A mult évi ka*⁹⁴⁶ volt *a*⁹⁴⁷ nap, melyen Bécsben egy jobb létre átszenderült,⁹⁴⁸ {szeretett hazájára végperceiben⁹⁴⁹ is áldást mondván, „et⁹⁵⁰ dulces moriens reminiscitur Argos.”} Emlékezetét Zavaron a⁹⁵¹ temetésére messze vidékekről egybesereglett népezrei {hazafiúi⁹⁵² érzékeny részvétőkben,⁹⁵³} itt Pesten a *törvényhozó testület*⁹⁵⁴ mindkét házbeli tagjai ünnepélyes⁹⁵⁵ gyászmisében tisztelték meg. A halálá[ban] <* bekövetke> szenvedett veszteség nagyságát a bekövetkezett nehéz napok még érezhetőbbé tevék, s teljes *joggal* reá⁹⁵⁶ alkalmazható, mit Scott⁹⁵⁷ a *bíres*⁹⁵⁸ Pittre vonatkozólag írt, hogy habár *bivatalon*
(*örszág: kívül*)

(149r)

8)

kívül [is,⁹⁵⁹ vajha] <de csak> élne, *miszerint* [legalább]⁹⁶⁰ mint magányos toronyőr a magasból *örködnék*⁹⁶¹ polgártársainak *jóléte* felett,⁹⁶² s ha vést⁹⁶³ lát,⁹⁶⁴ őket kürtje⁹⁶⁵ harsány szavával ébreszszé,⁹⁶⁶ buzdítsa,⁹⁶⁷ riaszszá.⁹⁶⁸ De most már a sudar oszlop letört;⁹⁶⁹ a toronyfény kialudt;⁹⁷⁰ a kürt ezüst hangja *elcsendesedett*,⁹⁷¹ s <a>⁹⁷² a dombon az *őr*⁹⁷² néma lett. (Lonovics eredeti lábjegyzete: Hadd álljon itt eredetiben is a költő *bús* [⁹⁷³ szép] panasza:

„Hadst Thou but lived, though stripp'd of power,
A watchman on the lonely tower,
Thy thrilling trump had roused the land,
When fraud or danger were at hand.⁹⁷⁴
Now is the stately column broke,

⁹⁴⁶ Az 1861-diki aprílhó 11-ke

⁹⁴⁷ azon

⁹⁴⁸ átszenderült,

⁹⁴⁹ vég perceiben

⁹⁵⁰ „Et

⁹⁵¹ Zavaron, egykori ősi birtokán, a

⁹⁵² hazafiúi

⁹⁵³ részvétőkben, –

⁹⁵⁴ az országgyűlés

⁹⁵⁵ tagjai a kívánatukra tartott, ünnepélyes

⁹⁵⁶ teljesen reá

⁹⁵⁷ a korunkbeli nagyhírű angol költő

⁹⁵⁸ jeles

⁹⁵⁹ Pittről ír: habár, úgymond, hatalomfosztottan is,

⁹⁶⁰ vajha csak élnél, hogy legalább

⁹⁶¹ örködnél a magasból

⁹⁶² polgártársaid felett,

⁹⁶³ ha ármányt vagy vést

⁹⁶⁴ látsz jőni,

⁹⁶⁵ kürtöd

⁹⁶⁶ ébreszd,

⁹⁶⁷ buzdítsd,

⁹⁶⁸ riaszd.

⁹⁶⁹ letört,

⁹⁷⁰ kialudt,

⁹⁷¹ lecsendesedett,

⁹⁷² az ő a dombon

⁹⁷³ elegiai

⁹⁷⁴ hand:....

The beacon-light is quenched⁹⁷⁵ in smoke,
The trumpet's silver sound⁹⁷⁶ is still,
The warder silent on the hill.⁹⁷⁷

Walter Scott, Introd. to *Marmion*.) Kétségkívül⁹⁷⁸ a jeles férfiak hazánkban ezentúl sem fognak hiányozni, *de*⁹⁷⁹ *míg*⁹⁸⁰ ezek közül⁹⁸¹ sokan csak hamar⁹⁸² felejtve lesznek, a Majláth *György* neve⁹⁸³ a történelem lapjain legnemesbjeink közt élni fog: „nam multos – – velut inglorios oblivio obruet: Agricola, posteritati narratus et traditus, superstes erit.”

⁹⁷⁵ quench'd

⁹⁷⁶ silver-sound

⁹⁷⁷ hill!”

⁹⁷⁸ Kétségkívül

⁹⁷⁹ azonban

⁹⁸⁰ míg

⁹⁸¹ közül

⁹⁸² csakhamar

⁹⁸³ Majláth neve